

VILNIUS PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Jūratė Sučylaitė

**EDUCATIONAL POETIC THERAPY
AS A TOOL FOR EMPOWERMENT
OF ADULTS ILL WITH SCHIZOPHRENIA
OR DEPRESSION**

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Educational Science (07S)

Vilnius, 2011

The Doctoral Dissertation is prepared 2007–2010 at the Vilnius Pedagogical University

Doctoral studies were supported by State Studies Foundation in 2008, 2009, 2010

Scientific Advisor

Assoc. Prof. Dr. Vilmantė Aleksienė (Vilnius Pedagogical University, Social sciences, Educology – 07 S)

Scientific consultant for this research

Prof. Habil. Dr. Algirdas Gaižutis (Vilnius Pedagogical University, Humanities, Philosophy – 01 H)

The dissertation will be defended at the Board of Social Sciences at Vilnius Pedagogical University

Chairman

Prof. Habil. Dr. Marijona Barkaukaitė (Vilnius Pedagogical University, Social sciences, Educology – 07 S)

Members

Prof. Habil. Dr. Vytautas Gudonis (Šiauliai University, Social sciences, Psychology – 06 S)

Prof. Dr. Ona Monkevičienė (Vilnius Pedagogical University, Social sciences, Educology – 07 S)

Prof. Dr. Vilija Salienė (Vilnius Pedagogical University, Social sciences, Educology – 07 S)

Assoc. Prof. Dr. Virginija Adomaitienė (Lithuanian Health Sciences University, Biomedical sciences, Medicine – 07 B)

Opponents

Prof. Dr. Rūta Marija Andriekienė (Klaipėda University, Social sciences, Educology – 07 S)

Prof. Habil. Dr. Vaidas Matonis (Vilnius Pedagogical University, Social sciences, Educology – 07 S)

The doctoral dissertation will be defended in an open sitting of the Board of Social Sciences, at 13.00 on 8 April at Vilnius Pedagogical University.

Address: Studentų str. 39, LT-08106, Vilnius, Lithuania

The dissertation is available for review at Vilnius Pedagogical University Library and Martynas Mažvydas National Library of Lithuania

© Jūratė Sučylaitė, 2011

© Vilnius Pedagogical University, 2011

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

Jūratė Sučylaitė

**UGDOMOJI POETIKOS TERAPIJA KAIP
PRIEMONĖ SUAUGUSIŲJŲ, SERGANČIŲJŲ
ŠIZOFRENIJA AR DEPRESIJA, ĮGALINIMUI**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07S)

Vilnius, 2011

Disertacija rengta 2007–2010 metais Vilniaus pedagoginiame universitete
Valstybinis studijų fondas doktorantūros studijas rėmė 2008, 2009, 2010

Mokslinė vadovė

doc. dr. Vilmantė Aleksienė (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai,
edukologija –07 S)

Mokslinis konsultantas

prof. habil. dr. Algirdas Gaižutis (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai
mokslai, filosofija – 01H)

Disertacija ginama Vilniaus pedagoginio universiteto Edukologijos mokslo krypties taryboje

Pirmininkė

prof. habil. dr. Marijona Barkauskaitė (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai
mokslai, edukologija – 07 S)

Nariai

prof. habil. dr. Vytautas Gudonis (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, psicho-
logija – 06 S)

prof. dr. Ona Monkevičienė (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai,
edukologija – 07 S)

prof. dr. Vilija Saliėnė (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, eduko-
logija – 07 S)

doc. dr. Virginija Adomaitienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, biomedicinos
mokslai, medicina – 07 B)

Oponentai

prof. dr. Rūta Marija Andriekienė (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edu-
kologija – 07 S)

prof. habil. dr. Vaidas Matonis (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai,
edukologija – 07 S)

Disertacija bus ginama viešame Edukologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2011
m. balandžio 8 d. 13 val. Vilniaus pedagoginio universiteto 204 aud.

Adresas: Studentų g. 39, LT-08106 Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiųsta 2011 m. kovo 8 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus pedagoginio universiteto ir Lietuvos Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekose

© Jūratė Sučylaitė, 2011

© Vilniaus pedagoginis universitetas, 2011

INTRODUCTION

Relevance of the topic. Nowadays educators meet a challenge to humanize education, promoting understanding and tolerance. Psychiatric illness is a cause of lost self dependence and disability to live in society. On the other hand, often isn't employed the cognitive potential of depressed and schizophrenic patients for learning not to face personal future with hopelessness, but to build it with responsibility and hope. According to the United Nations Program on Education for All and Education for Life it is necessary to meet "needs of all peoples, for all times, with no exception" (Delors et al, 1996). Most of the United Nations and European Union documents (Declaration of Hamburg, 1997, Lisbon, 2000, the Hague Declaration of 2000, Education for Sustainable Development Strategy, 2005, etc..) scholars (McKeown, 2002, Scott Gough, 2003; Galkutė etc. ., 2003, Zubrickienė, Adomaitienė, Andriekienė, 2008) particularly emphasize the role of adult education and sustainable development of society.

The way useful for depressed and schizophrenic patients to keep self-esteem, self-assessment and to survive is learning to be, to live and to act together with others. Based on the above-mentioned document analysis, it can be argued, that in order to achieve sustainable development of society it is necessary to extend the mission of adult education, to emphasize on its development, and on involvement into education not only active people with a clear need to hold out occupation positions, but adults with special educational needs as well.

Education is an agent of positive social transformation: reduces criminality and improves mental health and health in general, so the task to promote the understanding and tolerance has never been

more obvious than today. Mental Health Strategy (2007) emphasizes the need to combine efforts of various professionals for strengthening mental health. The same point of view is discussed in EU documents (Depression and Suicide prevention Congress 2009 12 10-11), it is recommended to optimize psychosocial development of children and young people and to strengthen their mental health; to develop lasting projects for improvement of mental health of disabled people and to overcome their social isolation. In order to reinforce the idea of lifelong learning and to facilitate learning for all groups of people, it is a need to suggest scientifically based and effective training (learning) methodic for patients ill with schizophrenia and depression. In the works, written by J. McGovern ir D. Turkington (2001), schizophrenia is seen as a continuum, which includes psychotic, neurotic disorders, and what is healthy - this approach confirms educational efforts to improve quality of life of mentally ill people.

Schizophrenia is a complex phenomenon, so educational research requires an interdisciplinary approach. There is no deeper analysis of learning of schizophrenic and depressed people in Lithuanian scientific context. Creation of methodic of educational poetic therapy, its implementation into practice, and its scientific research deny stigmatized standpoint to mentally ill, and lets to overcome social isolation of schizophrenic and depressed adults. Scientific research of education in arts and its benefit for stimulation of health and psychosocial development of disabled has traditions in Lithuania. A. Vaitkevičienė (2006), V. Aleksienė (2001), A. Brazauskaitė (2001), L. Kačiušytė-Skrantai (2002), A. Vilkelienė (2000), J. Šinkūnienė (2001) defended their dissertations, but the usage of literature and language arts for empowerment of schizophrenic and depressed adults is still not examined in the discussions of Lithuanian scientists. The usage of language arts is a specific criterion of educational poetic

therapy. Artistic language makes more impact on emotions and imagination and has more power to awake reminiscences, which disclose personal meanings. Existential knowledge is given in very concrete form like individual witnessing, so this method inspires and encourages learners to open up new perception. Metaphoric language and fiction not only intrigue, but tell existential truth delicately, indirectly, so protects individual's self evaluation and self identity, helps person to escape traumatic experiences. According C.G. Jung (1996) mythological archetypes of stories draw together universal spiritual experience of present and past generations, give hope and strengthen efforts to survive in difficult situation. In the spectrum of Lithuanian scientific works there is no discussions how to use the literature to analyze own experience: to understand the causes and the results of past events; to recognize the strongest sides of self, which were able to help to survive; to evaluate the weak sides of self, which could break down rational understanding of situation; and to understand the social causes of conflicts and a need to learn to manage own behavior and strategies of its management.

Culture of Peace and self-responsible life can be developed via holistic methods of transformative learning. It is known that the disclosure of emotions and thoughts can be painful, that sadness is normal status of learner in interaction with new knowledge and lasts until new integral understanding is reached (Boyed, Myers, 1988), but there is no scientific discussion how to manage sadness in educational process. The method of creative writing liberates person from painful experiences, allows reconciliation between self and personal situation in the world, but depressed and schizophrenic people often are locked in themselves, so it is a need to have training methods (techniques) to liberate feelings, emotions and thoughts. In Lithuanian scientific literature there is no analysis of methods, which could inspire

writing of mentally ill adults; and there is no analysis of the benefit of writing for disclosure clients' personal meanings, useful for critical reflection, and for personal and social transformations. There is no research on the impact of educational poetic therapy techniques on development of depressed and schizophrenic adults illness and their future life. The creation of methodic of educational poetic therapy is a result of reflective analysis of 10 years own educational practice. Client's and educator's relations are based on equality and partnership, this direction of empowerment advocates for conception of social participation (Ebersold, 2002, Ruškus, Mažeikis, 2007). Interdisciplinary standpoint, based on scientific findings in nursing (Rindner, 2004, Fulton, 1997, Hage, 1997) and on theories of transformative learning (Freire, 1970, Tisdell, 2003 Mezirov,1997), allowed to construct original methodic of educational poetic therapy for empowerment of adults ill with schizophrenia or depression, and to apply it into practice, and to analyze its results. Psychotherapeutic goals (better cognitive, emotional and social functioning) are achieved, so word *therapy* is acknowledged in educational context. That's why this scientific research is new.

The analysis of application of educational poetic therapy for empowerment of schizophrenic and depressed adults is presented first time in the scientific context of Lithuania.

Scientific problem of the research: As demonstrated analysis of scientific literature and practical observations, there is no systematic approach to poetry therapy techniques, which were useful to empower adults ill with depression or schizophrenia, that's why is it possible to formulate main research question: what are the preconditions of the empowerment of depressed and schizophrenic adults; based on what is created theoretical model of educational poetic therapy; and how effective is created methodic.

Object of this research: effectiveness of educational poetic therapy methodic, applied for empowerment of depressed and schizophrenic adults.

Aim of this research: To analyze the effectiveness of educational poetic therapy theoretically and to confirm it empirically.

The objectives of this research:

1. To analyze the factors that affect adults' ill with schizophrenia or depression ability to live independently in society and learn to be.
2. To analyze preconditions of empowerment of depressed and schizophrenic adults and to reveal theoretical model of educational poetic therapy.
3. To construct methodic of educational poetic therapy and to make its examination.
4. To confirm effectiveness of educational poetic therapy methodic via case analysis.

Defensive arguments:

1. Suppression and ignorance of emotions, a lack of knowledge how to deal with negative experiences causes negative thinking and leads to low self evaluation and withdrawal, which weakens reflective thinking, verbal skills and ability to interact with new knowledge. Abilities to live in society and to learn to deal with disability decrease, this leads to failure to assess intellectual ability of mentally ill people in society and to marginalization.
2. Precondition of empowerment of depressed and schizophrenic adults – creation of cultural spiritual environment for learning, helpful for client's liberation from internal and social isolation: for getting power to speak up about personal meaning, for management of anxiety and interaction with new knowl-

- edge. Empowerment of depressed individuals is more related with cultural spiritual tradition of transformative learning; empowerment of schizophrenic individuals is more related with social emancipation tradition of transformative learning.
3. Poetic language gives possibility to tell new knowledge (meanings) delicately escaping wounding, inspiring to survive. Experiences of mentally ill persons, expressed in poetic way, transform low self evaluation and liberate from internal isolation.
  4. Educational poetic therapy methodic involves: 1) management of emotional isolation and development of emotional expression, 2) strengthening of self evaluation and stimulation of responsibility for own life, 3) development of cognitive skills, 4) strengthening of verbal skills and its development, 5) reconstruction of social behavior. Realization of educational poetic therapy methodically is expressed in 1) interaction between learner and literature, which is able to cause awakening of feelings and reminiscences, 2) collaboration with educator in learning to analyze life problems and to relate the ideas of literature with personal experience, 3) stimulation of creative writing, helpful to express deep experiences. Empowerment is result of epistemological changes.

Theoretical and methodical research statements:

Post structuralism Postulate: social reality is dynamic and created by people; subjectivity and qualitative research are acknowledged.

Postmodern philosophy gives possibility for various interpretations of social reality and an opportunity to research it stressing that the sources of information and knowledge significant to this research may be different.

Existential philosophy (M. Heidegger, 1992, J.P. Sartre, 1974, K. Jaspers, 1989 and other) explains reality as subjective world of individual, where death is apprehensible and unavoidable, fear and crises are experienced. Freedom of individual, choice of alternatives, and uniqueness of individual are honored. Importance of humanities is emphasized as a way to increase perception of existential problems. The goal of education is to teach to understand existential phenomena, to develop self dependence and self creation. Ideas of logotherapy are important in this context. According V. Frankl (2008) potential meaning exists in every situation, and individual is responsible for its realization. Individual's efforts to look for life meaning are supported in educational process.

Humanistic psychology: (A. Maslow, 2006, C. Rogers, 2005, E. From, 1990). A human being is positive by nature; destructiveness takes place, when basic needs are not satisfied. People can be autonomic and unique without losing relationship with other. In educational process learner experiences unconditional love and esteem, relationship is grounded by equality and partnership, process is orientated to highest values. Educator is emphatic. Humanistic self expression theory is important in this context. Everyone is responsible for creation of own individuality. Hopelessness, depression and angst are named as meta-pathology, which appear when a man doesn't try to achieve meta-values: truth, kindness and beauty. Educator seeks self realization, progress in self education, delivers main attention to learner, and stimulates his or her self realization.

Phenomenological standpoint (E. Husserl, 2005, Binswanger, 1999) world exists really, but it gets meaning only by personal perception. Poetical experiences become a part of experience of individuals. By point of view of *Dasein*, or *phenomenological analysis of human being in the world*, authentic being is related to transcendence of self limitation,

with creation of future project. The goal of education is to help to find authentic life, aim, and to create own life trying to reach goals.

Individual psychology: (A. Adler, 2009) man's unconsciousness is not separated from social context. Individual puts efforts to subordinate inner experiences to social interest, successful therapy or educational help needs understanding the individual within social context.

Social emancipation learning theory: (P. Freire, 1970) social reality is understood like living place of man, where individual involved into educational action transforms society. Educational process is orientated to liberation of individual and development of his or her critical thinking; relationship between teacher and learners is based on equal partnership.

Cultural spiritual transformative learning theory: (E. Tisdell, 2006.) Learning is understood as a process not separated from spirituality, telling own story and listening to stories of others help to find new standpoints to life's phenomena; and person's skills to perceive the problems of human being are developed by discovering new meanings.

Philosophy of dialog (M. Buber, 1998): three kinds of relationship are mentioned: being, open – hearted communication and involvement. Action of speaking are more important than content of thoughts. Educator involves self into life of learner and experiences relationship I – You, and expresses inner experiences in speech.

Interactive bibliotherapy / poetic therapy paradigm (A. Hynes, M. Berry-Hynes, 1994, N. Mazza, 1998), is based on individual psychology (Adler, 2009), psychoanalysis (Freud, 1999) psychodrama (Moreno, 1969), Gestalt psychology (Perls, Heferline, Goodman, 1951). Life is understood as creative process, creativity as personal and social act. Poetry reading or writing is understood as a way to explore inner feelings, to bring some materials from unconsciousness to

consciousness and to find words for expression of inner experiences, to attempt the resolution of inner conflict.

Research methods are employed: analysis of scientific literature, analysis of documents, phenomenological observation, descriptive and hermeneutic – interpretative methods, strategy of grounded theory, educational project, method of experts, case studies.

Scientific novelty and theoretical significance of the research:

In Lithuanian context

- Educational poetic therapy methodic for empowerment of depressed and schizophrenic adults, based on theories of transformative education, hasn't been constructed till this time.
- The possibilities of educational poetic therapy haven't been discussed in Lithuanian scientific context.

In the context of the world

- First time is presented educational poetic therapy methodic for empowerment of depressed and schizophrenic adults, and its application is analyzed.
- **Practical significance of this research**

Educational poetic therapy is innovative method in wild world context of poetic therapy. In USA, UK and other countries developmental bibliotherapy / poetry therapy is oriented to development of self cognition of healthy individual, to development of creative powers and strengthening of spiritual health. Educational poetic therapy methodic for empowerment of depressed and schizophrenic adults hasn't been constructed till this time.

Research of effectiveness of educational poetic therapy, applied for empowerment of depressed and schizophrenic adults, has benefit for all specialists of the system of mental health, because the benefit and meaning of development of verbal skills are explained, and it

is shown how to transform low self evaluation in dialoging and to strengthen individual's power to live self- dependently in the society.

The methodic of educational poetic therapy is like guide for practitioners of mental health; aims and benefit of educational poetic therapy techniques are theoretically grounded, the description of concrete educational – psychological techniques is presented. This methodic helps specialists to develop own professional competence, and to transfer one or other techniques of educational poetic therapy into own practice. Liberation of power to speak up and to keep dialog improves communication with physician psychiatrist, this serves for purpose to define the diagnosis and plan of treatment more precisely.

Concrete ways how authentic language is stimulated and developed are presented for arts therapists. If clients' experiences, disclosed in the therapies of visual art, music, dance and movement, were expressed in authentic language, this could lead to better perception of own experience and could strengthen therapeutic effect.

It is possible to use the principles of educational poetic therapy in other field of educational sciences: in language arts, in education of teachers, in projects of cultural educations, and in social work, and in nursing of mentally ill.

Structure of this dissertation

This work consists of introduction, four parts, conclusions, recommendations, references and appendix. The work contains 54 visual aids: 13 pictures, 41 tables. 291 literary sources have been used for thesis paper.

CONTENT

INTRODUCTION

1. Learning as a possibility to reduce disability of schizophrenic and depressed adults
  - 1.1 Factors shaping the attitudes to learning of mentally ill adults
  - 1.2 Psychological educational preconditions of reduction of disability of schizophrenic and depressed adults
  - 1.3 Development of speaking / narrative and the process of recovery
2. Theory of transformative education
  - 2.1 Social emancipation learning theory by Freire
  - 2.2 Other standpoints to transformative learning
  - 2.3 Theoretical interpretation of epistemological changes
3. Models of poetic therapy
  - 3.1 Psychological and educational ground
  - 3.2 Literature and language: aspects of therapy
  - 3.3 Methods of poetic therapy
4. The research of effectiveness of educational poetic therapy
  - 4.1 Methodology and organization of the research
  - 4.2 Methodic of educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adults
  - 4.3 An expertise of methodic of educational poetic therapy
  - 4.4 Analysis of case studies of applied educational poetic therapy

CONCLUSIONS

RECOMMENDATIONS

REFERENCES

APPENDIX

REVIEW OF DISSERTATION CONTENT

Introduction contains grounding of scientific problem and its relevance, scientific novelty of the work, goals and objectives of the research, theoretical significance of the work and practical importance. Explanation of interdisciplinary point of view to learning and empowerment of depressed and schizophrenic adults is given, the concept of educational poetic therapy is presented, and a list of titles of published scientific articles and scientific abstracts closed to topic of dissertation is put.

In the first part “Learning as a possibility to reduce disability of schizophrenic and depressed adults” the author of the dissertation discusses the influence of different factors on learning of schizophrenic and depressed adults, and pursues to reveal educational preconditions for empowerment individuals ill with mental illness, and the relationship between the development of verbal skills, narrative and recovery from mental illness.

The first chapter “Factors shaping the attitudes to learning of mentally ill adults” examines mental health as complicated phenomenon, depended on biological, psychological and social factors. Biological conception of schizophrenia is confirmed by small deviations from biological norm and by pathological metabolic findings in human brain in case of schizophrenia (Gottesman, 1977, Torrey, 1994). Family members of schizophrenic patient usually have the same small pathological changes and insufficiency of metabolic processes in brain, but not everyone with genetic predisposition to illness is ill with schizophrenia; it means the necessity to develop researches on influence of psychosocial situation on schizophrenia (Bertrando, 2006). Bio-psychosocial model of mental illness, developed by Engel (1970), gives theoretical ground for examination

of social influence on mental health, and leads to supposition, that psycho education of mentally ill people is real way to reduce their disability. Contradictory statements of effectiveness of psycho education (NICE, 2002, Falkai, Wobrock, Lieberman and other, 2006) disclose a problem of concept of psycho education. Evolutional point of view to psycho-education (Bertrando, 2006) emphasizes on integration of therapeutic techniques into teaching of mentally ill people, and this concept is more closed to educational poetic therapy. Stressful life events have negative effects on subjective wellbeing (Dormann, Zapf, 2004; Story, Repetti, 2006, Kiselica and other, 1994; Lee, Gramotnev, 2007), and social learning to think negatively may be a cause of depression (Furnham and Kuyken, 1991). Negative way of thinking is connected with the system of values of individual, so learning to understand the action of psychosocial factors leads to better understanding of self situation, and helps to deal with personal problems. This chapter represents forming of stigma as a result of experience of psychosis, and its difficult social effects on future life and recovery (Johansson, 2002, Hayne, 2003). The necessity to listen to personal meanings of schizophrenic person is represented (Koivisto, 2002, Hayne, 2003). Author of this dissertation supposes that deep dialog with focus on client's personal meaning is an important tool for destigmatisation and social functioning of schizophrenic person.

The second chapter “Psychological educational preconditions of reduction of disability of schizophrenic and depressed adults” examines the negative effects of unresolved psychological problems on behavior of adults ill with mental illness, and the impact of unresolved problems on psychopathological symptoms. Empirical data using the method of phenomenological observation were fixed in the educational poetic therapy groups guided by author of this

dissertation and were published in scientific articles, written by author of this scientific work. These data are presented and compared with theoretical insights of other researches, and using the strategy of grounded theory the factors that cause the disability of adults ill with schizophrenia or depression to live in society and to learn to deal with their disability, are established. Seven factors are presented: 1) helplessness / lost identity, 2) disorder of self evaluation and experience of fault, 3) dependency on others, 4) hopelessness, 5) lost social habits / disorder of experience community sense, 6) defective strategy of management of emotions, 7) communicational defect in narrative. Generalizing theoretical studies of existential problems of schizophrenic and depressed adults, and empirically noticed ways of effective, educational help for empowerment, it is supposed that sense of being connected to one's body needs stimulation as well as sense of one's identity and one's own action, conceiving of new information needs visual form, negative emotions need expression, negative thinking could be transformed with help of knowledge.

The third chapter “Development of speaking / narrative and process of recovery” examines the multiphase and contextual nature of recovery from schizophrenia, examines the content of learning in educational poetic therapy groups and looks for its relationship to experience of recovery in mutual - help group Schizophrenic Anonymous (Beeble, Salem, 2007). Discovering of social meaning in narrative is evaluated like recovering from schizophrenia (Lysaker and other, 2005). According scientific and empirical data it is supposed that disclosure of painful experiences and interaction with new knowledge is useful for empowerment of depressed and schizophrenic individuals in educational poetic therapy group.

In the second part “Theory of transformative education” the author of this dissertation discusses the educational value of

educational poetic therapy reached by educational methods, presents educational value like readiness to solve life and action problems, like new quality of life, discovered in the process of learning. Looking for ways, how to involve person into educational process and how to improve the collaboration with learner, and looking for ways of optimization of interactive educational action, theoretical propositions of transformative theories of adult education and theoretical standpoints of psychology of depressed and schizophrenic adults are conceptualized. The author of this dissertation presents original hypothetic theoretical model of transformative learning, adapted for empowerment of depressed and schizophrenic adults, based on synthesis of transformative theories, and theoretical conceptions of individual psychology (Adler), logotherapy (Frankl) and *Dasein* analysis (Binswanger).

The first chapter “Social emancipation learning theory by Freire” discusses the benefit of Freire theory for empowerment of depressed and schizophrenic adults, emphasizing on dialog and on standpoint that silence of stigmatized person does not signify an absent of response, but means response which lacks critical quality and words. Beginning to speak is evaluated as main factor in learning, and educational preconditions for speaking are discussed. Freire concept of dialog is enlarged by M. Buber’s (2001) principles, goal of empowerment is centered to individual, original theory of empowerment is transferred from context of Marxism into existential, spiritual-cultural context.

The second chapter “Other standpoint to transformative learning” emphasis on cultural-spiritual tradition (Tisdell, 2006), learning is viewed as a spiritual journey to wholeness of being, where creative expression serves for development of community sense, and symbols of art are important for constructing of knowledge. Development of

personal narrative, telling and retelling stories for sensitive listeners, listening to stories of other are evaluated as fundamental educational methods for empowerment of mentally ill. Critical reflection, understood by J. Mezirow (1997), is examined like most important rational method of learning, which is able to transform low self evaluation, hopelessness, and feeling of dependence on other. According psychoanalytical point of view (Boyd, Myers, 1988) stage of grief is typical when old ways of conceiving become invalid in interaction with new knowledge and continues until old and new knowledge are integrated into one conceiving. Stage of grief, named as discomfort before discovering in neurobiological theories of transformative learning (Janik, 2005), is a big challenge for educator in the work with depressed and schizophrenic adults. Author of this dissertation discloses a need to create techniques for management of uneasiness in learning and supposes benefit of symbolical artistic language.

The third chapter “Theoretical interpretation of epistemological changes” discusses focus on process of learning: on expression of inner experiences, on sharing of personal meanings, on context of knowledge and its relationship to personal experience and meanings of individuals. Emotional support is evaluated as precondition for development of cognitive abilities. Learning activities, which are tied with personal meanings, are assessed as an essential tool of empowerment, more important than cognitive abilities to absorb knowledge of abstract. Theoretical standpoint is based on S. Papert constructional model which is marked out as a separate school of constructivism theory (Ackerman, 2010).

The third part “Models of poetic therapy” presents theoretical understanding of poetic therapy in the contexts of psychotherapy and educational sciences, analyzes practical eclectic model of poetic therapy, developed in USA, and presents authentic model of role of

metaphor, actual in educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adults.

The first chapter “Psychological and educational ground” examines verbal creation and interaction with literature as social act and as integrative part of learning in educational poetic therapy. According A. Adler (2009) social relationship is created by verbal symbols, and usage of verbal symbols acts on cognitive development in social communication – this point of view is presented like one of main conceptions for grounding educational poetic therapy, and its relationship to cultural spiritual tradition of transformative learning is mentioned as well. According A. Adler theoretical standpoints, author of this dissertation emphasizes the liberation of repressed spiritual needs, and evaluates fiction as inner expression, depended on perception personal goals, human relationship, and as a fantasy which helps to deal with tension between reality and dreams. It is noticed a need of verbal symbolization for social communication. Disclosure of personal meanings of learner and its exploration are presented like psychological and educational task in poetic therapy. New conceiving is reached by insight in holistic way and by rational critical reflection. Psychoanalytic standpoint (Jung, 1999, Knox, 2008) is used for examination how archetypes and relationship act on unconsciousness and on insight in learning in educational poetic therapy. Literature is evaluated as a source of mythological archetypes, and benefit of emphatic relationship is confirmed. In ground of Gestalt psychology learning of poetic expression is viewed as possibility to integrate vision and reality into one view of wholeness and to confirm personal meaning and identity. According psychodrama tradition (Schloss, 1976), emotional identification with literature hero reduces emotional tension and gives possibility to interact with new meanings (knowledge of life).

The second chapter “Literature and language: aspects of therapy” examines literature as a tool to disclose repressed feelings and dreams, and to discover personal situation and its problems, and as a source of human spiritual experiences. Process of story writing is presented like act of inner freedom: when individual is open to inner experiences, creates and recreates meanings of situations, this leads to better understanding of self and reality (Lengelle, Meijers, 2009). Discussing the benefit of poetic language and its impact on emotional, cognitive and social development, metaphor is viewed as tool to create therapeutic relationship and to liberate individual out of negative stereotype of knowing (Mazza, 1999). According H.Tamura (1998), in examination of schizophrenic language difficulties in understanding of word meaning are presented, and collective writing is discussed as a way to restore the understanding of word meaning.

The third chapter “Methods of poetic therapy” presents methods of poetic therapy developed by J. Leedy, 1969, A. Hynes and M. Hynes-Berry, 1994 N. Mazza, 1999, G. Schloss, 1976 and results of effectiveness of poetic therapy in different groups of mentally ill people (Meunier, 1999, Papadopoulos, 1999, Brown, Rossiter, 1988, Bjorklund, 1999). Generalizing theoretical standpoints to depressed and schizophrenic adults’ disability to be self depended, to live in society and to learn to deal with disability; and the standpoints to transformative learning as a way to empower stigmatized individuals ill with mental illness; and the studies of poetic therapy methods, the explanatory model of the role of metaphor in educational poetic therapy is created. This model is based on concept of metaphor, developed by S.Rojcewicz (2001), and on educational system model adapted for poetic therapy by L. Tilley (2000). In original model of role of metaphor in educational poetic therapy metaphor is understood as mobile component. Metaphor serves for expression of repressed feelings and repressed questions in

the micro level of individual, where disability, alienation and low self esteem dominate. Metaphor as expression of individual's level moves through social environment to macro level: to the sphere of language arts and wisdom, and comes back as a confirmation of individual's identity and as spiritual existential meaning. The role of metaphor to promote self expression is confirmed.

The fourth part “The research of effectualness of educational poetic therapy” consists of 4 chapters and presents 1) methodology and organization of the research, 2) description of created methodic of educational poetic therapy, 3) an expertise of methodic of educational poetic therapy, 4) case studies of applied educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adults.

The first chapter “Methodology and organization of research” involves methodological statements chosen to validate research, research methods, and presents description of research stages, research ethics, research validity and dependability.

Theoretical and empirical research methods are used in the dissertation. Theoretical *analysis of scientific literature* is used for conceptualization of definition of educational poetic therapy, of its functions, goals and manifestation of learning methods; for establishment the factors causing the disability of schizophrenic and depressed adults to live in society and to learn to deal with their disability; for development the concept of liberation of power to speak up and the theoretical model of educational poetic therapy. Different theories are used for explanation of theoretical ground of educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adult - this choice has been made on an opportunity, given by postmodern philosophy, to select different sources of knowledge and to interpret social meanings. The research is based on post structuralism Postulate that social reality is dynamic and created by people, that's why

subjectivity is allowed. The author of this dissertation is a cognition instrument, and the *method of qualitative research* is applied. Selection of qualitative research method is stipulated by the goal to understand deeply holistic educational poetic therapy process as a systematic phenomenon and to give its precise and comprehensive explanation (Sale and other, 2002, Rupšienė, 2007).

Research ethics has an obligatory requirement of confidentiality and safety in the work with mentally ill people. Research participants were informed about the research, and they gave their agreement to use data of their personal experience and to represent qualities of their social communication anonymously in the context of scientific research (dissertation). Names of participants were changed. Knowing that it is possible to identify subject's data indirectly and the requirement of Lithuanian law to protect subject's personal data author of this dissertation don't name the places of data collection in accurate way. Names of towns and institutions are not published. Directors of medical institutions were informed about the research of educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adults and allowed this work. This educational research is not regulated by law of biomedical researches.

Research stages. The duration of the research is 4 years (2006–2010). The first stage is the formation of research concept: the importance of practical and theoretical questions of the research is discussed. The scientific literature and official documents connected with the research questions are studied; analysis of documented personal educational practice (1998-2006) is made. Using strategy of grounded theory theoretical model of educational poetic therapy is developed and methodic of educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adults is created and applied into practice as a project. The second stage: criterions

of qualitative evaluation of methodic of educational poetic therapy are established, and expert's evaluation form is created. Experts are invited to evaluate the methodic. Data of experts are analyzed by content analysis. The fourth stage: most informative cases of empowerment of depressed and schizophrenic adults are selected for case analyses. The research report is prepared.

Methods of data collection, analysis, verification and generalization are employed in the research of effectualness of educational poetic therapy. *Phenomenological observation* is used for data collection. *Descriptive and hermeneutic – interpretative methods* are used for analysis of data collected by phenomenological observation of the process of educational poetic therapy group. Author of this dissertation is used to use phenomenological observation of her guided educational poetic therapy groups every time since 1998, and to reflect personal experience with purpose to develop professional competences. Empirical data of personal educational experience, collected by action research and by reflective practice, are compared with data of scientific literature and generalized using *strategy of grounded theory*. By this way the factors, which cause the disability of schizophrenic and depressed adults to live in society and to deal with their disability, are established, and theoretical model of educational poetic therapy is developed.

Analysis of documents includes analysis of public official documents and analysis of private documents. Analysis of Lithuanian and EU documents is used for the research of relevance of topic and betters its understanding. Analysis of medical documents is used for confirmation of diagnosis of participant of educational poetic therapy. Analysis of saved personal documents (Charmaz, 2006), created having aim of self expression and professional training, includes analysis of diary, and essay. Saved documents are the sources of thick

description of phenomenological observation of work in educational poetic therapy groups.

Educational project is used for verification of methodic of educational poetic therapy, for evaluation of its benefit for participants, and for institutions of help for depressed and schizophrenic adults. Before creating the project the goal of educational poetic therapy is conceptually grounded using 1) empirical material of personal educational practice generalized by strategy grounded theory, 2) practical model of poetic therapy developed in USA, 3) social emancipation theory of transformative learning, and 4) cultural spiritual theory of transformative learning. Technological construction of project is grounded with empirical data and with systematic analysis of educational poetic therapy, process is divided into conditionally separated systems: (literature, client ill with depression or schizophrenia, organization of educational process, educator), educational tools and interventional techniques useful to reach goal of educational poetic therapy are described.

Method of experts is used for evaluation of expediency of applying methodic of educational poetic therapy into practice, for evaluation of its possible effectualness for empowerment of depressed and schizophrenic adults, and for verification of its theoretical ground. The experts serve as instruments, which have qualitative reliability. Special form for experts with criteria for qualitative evaluation of methodic of educational poetic therapy is created by author of this dissertation. Material is prepared for experts from Lithuania and abroad. Criteria for selection of experts are: academic doctor's degree, one of named competences: 1) poetic therapy, 2) psychiatry, 3) pedagogy of special needs, 4) bibliotherapy, 5) pedagogy of creative writing, 6) pedagogy of artistic education of disabled, 7) psychology, 8) education of adults. Experts are invited to make expertise.

Content analysis is used for generalizing data given up by experts.

Case studies are used for verification of effectualness of methodic of educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adults. Six steps research methodic developed by Soy (2006) is used for examination data in case studies. At first, questions of research are identified: what criterions represent empowerment? What emotional changes are noticed in the process of educational poetic therapy program? What changes of thinking and social communication are noticed? How individual evaluates changes of self and ability to live self independently after educational poetic therapy program? What educational difficulties are noticed in the process of educational poetic therapy, and what intervention techniques are useful to solve problems? Second step: cases are chosen for representation of empowerment. Result of empowerment of depressed person is presented by description of emotional, cognitive, communicational and self evaluation changes of two adult women participated in educational poetic therapy. Course and symptoms of depression are very different: one woman became ill in young age after child birth; another woman struggled with problems of mental health in period of retirement. In both cases the same fact is noticed: both women ignored and suppressed feelings from early childhood. Result of empowerment of schizophrenic person is presented by description and interpretation of emotional, cognitive communicational and self evaluation changes of one woman and one man with paranoid schizophrenia, and one man ill with schizoaffective disorder (depressed type). Trauma getting to know psychiatric diagnosis, a lack of ability to perceive feelings, and failure trying to express difficult inner experience in speaking are common symptoms. Third step: assessment of quality of data collection. Data were collected in natural confidential conditions; mechanic tools for observation couldn't be

used. Work of educational poetic therapy group was observed and guided by author of this dissertation. For quality of data collection worked: 1) relaxation before work in group, 2) deep concentration to fix all qualities of educational process and 3) readiness to keep observed qualities in memory until comfortable moment to write data in the end of educational poetic therapy session.. Fourth step: identification of important qualities of educational process in the thick description of phenomenological observation: 1) qualities of interactions: literature – client, client – client’s group, educator-client, 2) emotional, cognitive, communicational and self evaluation qualities 3) qualities of impact of intervention techniques: impact on emotions, impact on behavior. Fifth step: interpretative – hermeneutic analysis of data is made. Evaluation of depressed and schizophrenic person’s changes in relationship with self during educational poetic therapy process is discussed developing a theory carried concept of empowerment in intrapersonal level. Evaluation of depressed and schizophrenic person’s changes in relationship with others during educational poetic therapy process is discussed developing a theory carried concept of empowerment in interpersonal level. Developing a theory carried concept of effectualness of educational poetic therapy, the factors acting on transformation of personality in educational poetic therapy process are discussed as well as evaluation of much useful techniques, the criterions of application techniques into educational poetic therapy process are mentioned.. Sixth step: generalization of data, conclusion making.

Research validity is based on the researcher’s interest to reveal research findings in real naturalistic situation. Principles of naturalistic research, context- boundedness, and thick description are tied with validity of qualitative research (Rupšienė, 2007). Socially situated thick description and data collected in natural situations of

educational poetic therapy validate this research. Credibility of this research is argued by few ways. Results of empowerment of depressed and schizophrenic adults are confirmed generalizing data collected by phenomenological observation, and generalizing data disclosed by participants (case studies). Besides triangulation of methods of data collection, theory triangulation is used. Different theories of transformative learning (Freire, Tisdell, and Mezirow) and different psychotherapeutic theoretical conceptions (Adler, Jung, Moreno, Freud, and Zinker) are used. Experts evaluated and confirmed theoretical model of educational poetic therapy (researchers' triangulation). Experts of methodic noticed possibility to apply results of methodic of educational poetic therapy into their contexts and situations. According Rupšienė (2007) transfer of research results validates findings of qualitative research.

Dependability of the research is argued by stepwise replication of empirical data in two different towns and in different time (triangulation of place and time). These data was used for creation of methodic (project). The same results of empowerment (cognitive, emotional, communicational and self evaluation transformations) are noticed in case analysis (case after case).

The second chapter “Methodic of educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adults” presents original methodic of educational poetic therapy, created by author of this dissertation as a result of generalization of empirical data of personal educational experience and data of scientific literature. Author of this dissertation presents educational poetic therapy for empowerment of adults ill with schizophrenia or depression as an integral learning process, which has different parts: education in authentic speech, teaching of self understanding, education in social culture, seeking of life meaning, development of poetic

abilities. Practical goals are mentioned as well: to develop abilities to understand personal experience, to understand the cause of past events and their influence on nowadays life, to teach to understand, what things block abilities to communicate and to understand real situation, to teach to understand the strongest parts of Self, to strengthen Self-confidence, and to develop personal responsibility, and to strengthen individual's power to manage personal life. Methodic of educational poetic therapy is based on theory of P. Freire and other theories of transformative learning (Janik, 2007, Brooks, 2000, Tisdell, 2003 Boyd and Myers 1988, Mezirov, 1995), and on theoretical works of analytics and practitioners of poetic therapy (Hynes, Hynes- Berry 1994, Mazza, 1999, Tamura, 2001). Process of learning is based on dialog and reflection. Literature is used as a tool for awakening of feelings and reminiscences. Dialog with educator helps to tell own story (or small fragments of story) and to move from one story to other story by direction of hope and deliberation. Empowerment is understood as a process of seeking of new possibilities, discovering of new meanings and transferring from context of hopelessness to context of hope.

Concrete steps of empowerment are presented: 1. Awakening of emotions and reminiscences, 2 Becoming open to feelings, ideas, and social reality, 3 Experiencing, 4. Liberation of power to speak up, 5 Sharing personal story, 6 Identification of existential problem, 7 Critical reflection, 8 Interaction with new knowledge, 9 New point of view, 10 New understanding.

Difference in empowerment of depressed and schizophrenic adults is revealed. Awakening of feelings and reminiscences of depressed individual may cause strong anxiety, which has negative impact on mental status and stimulates shutting oneself up in one's own shell (withdrawal). Depressed person needs knowledge how to

live, but knowledge detached from holistic poetic perception may strengthen experience of fault and be a cause of mental health getting worse. Special techniques are suggested for management of anxiety and for giving chance to continue transformative learning.

Schizophrenic person needs knowledge about impact of illness and of time, spend in locked door psychiatric department, on emotions and self-confidence, needs knowledge how healthy people perceive one or other actions of schizophrenic. Confirmation of schizophrenic individual right to accept and to experience personal feelings and thoughts is presented like key to dialog. Liberation of power to speak up is understood like most important step. Special techniques for liberation of power to speak up are presented.

Requirements for educational therapeutic environment, group formation, process and educator are presented; criteria for persons' involvement into educational activities are given. Premises for most effective results of educational poetic therapy are noticed: 1) individual had high aspirations before illness, 2) had most successful results in one sphere of life, 3) had been interested in arts and took part in creative activities, 4) if spiritual values has priority in person's system of values, 5) if person has a need for education in language arts.

Parts of educational poetic therapy process are shown like motion by wheel: reading, awakening of feelings and reminiscences → critical reflection, Creation of Verbal Picture for One's Thought (transferring into vivid language) in discussion or in form of creative writing → resume of learning, application to Self, poetic ritual.

Bibliotherapeutic dialog means the use of literature for awakening of feelings and reminiscences and for disclosure of personal meanings of participant of educational poetic therapy; samples of pieces of literature and possible questions for bibliotherapeutic dialog or discussion are presented. The techniques useful for development

of dialog are given: 1) “Repeating of last word or last words, told by participant”, 2) “Creation of Verbal Picture for One’s Thought” (questions about senses, concrete details help to move from abstract word to view of concrete moment). This technique helps to escape hyper rational discussion when ideas are separated from feelings. Reminiscence of positive period of life (expressed in vivid language) is experienced again in present time and transforms the negative understanding of past life, and has positive influence on self evaluation.

Technique “Observation of surroundings” is recommended like intervention, when growing of anxiety or angst is noticed, and for making group ready for poetical improvisation.

Poetic improvisation is useful way for positive interaction when participants’ anxiety is very strong after poem’s reading, when clients have a fear to experience feelings and feel themselves as victims, when clients have a lack of motivation and energy to have dialog after reading. Poetic improvisation is presented as a way to involve group into one creative action, and as a way to interact with hopelessness. Simple symbol such as *tree, way, bird; sky* has a power to connect vital nature and human being into one experience, and often is used in poetic improvisation. Directions for poetic improvisations are given and is explained how to use clients’ words.

Techniques of physical movement (kinesthetic) are integrated into methodic of educational poetic therapy and are suggested when clients’ emotions, thoughts and physical movement are inhibited, when their perception of self is very weak, when they have a lack of ability to understand simple metaphors.

Techniques of art therapy are integrated into methodic of educational poetic therapy and are suggested when client focuses attention on one problem and speaks about the same problem in

different situations, and hasn't clear understanding of reality. It is suggested to draw balance and to put bad things on one plate, good things - on other, to draw shapes of human body and to write into the shape what depends on client, what depends on other, these techniques lead to new understanding and positive emotions, stimulate abilities of critical reflection. It is suggested to draw a dark cloud and to write into the shape of cloud what do client wants to escape, and to look around: what concrete is here and now. This technique is useful for starting to write in haiku tradition, to manage anxiety.

Techniques of creative writing and collaborative writing are presented and recommended for rituals and for stimulation of community feeling.

Liberation of power to speak up is presented as essential step in empowerment of depressed and schizophrenic adults. Acrostic writing technique is given for discovering material, which has personal meanings for client. It is explained how to keep dialog for exploration of personal meanings, expressed in acrostic writing. Emphatic writing technique is suggested as a way for client's emotional support, for improvement of self esteem, for confirmation of positive goals, hopeful vision, and as a holistic resume of learning during dialog.

The third chapter "An expertise of methodic of educational poetic therapy" evaluates the methodical aspects of educational poetic therapy for empowerment of depressed and schizophrenic adults. All Lithuanian and foreign experts noted scientific novelty and originality of methodic. Experts pointed out that the methodic is theoretically grounded and high quality of its preparation. Development of cognitive and verbal abilities is evaluated as the best grounded and methodically prepared parts of the methodic. Experts confirmed

possibility to use educational poetic therapy for reconstruction of social behavior. Techniques, assigned for getting out off one's own shell and for development of emotional self expression and verbal abilities, are evaluated as most effectual techniques by experts. Evaluating possible cognitive, emotional and communicational changes of depressed and schizophrenic adults as results of applied educational poetic therapy experts confirmed effectualness of methodic, created for empowerment of depressed and schizophrenic adults. The educational importance of educational poetic therapy methodic is noticed of its process presented as educational action: positive environment for self creation is created; techniques for development of abilities and for training of skills are given. Experts have assessed that it is possible to use educational poetic therapy methodic for strengthening factors of positive socialization and for stimulation of appearance of socially valuated needs in that way. In opinion of experts it is possible to apply educational poetic therapy methodic into other fields of education as well as in practical work with depressed and schizophrenic adults.

The fourth chapter “Analysis of case studies of applied educational poetic therapy” presents 5 cases of empowerment of persons ill with schizophrenia or depression. First case discusses empowerment of depressed 60 years old woman. In the beginning of educational poetic therapy program 3 criterions of disability have been established: low self evaluation, disturbance of experiencing fault, loneliness. In full process of educational poetic therapy other criterions of disability were fixed, and trends of transformation of these criterions were observed. Low self evaluation was tied with a lack of emotional expression and emotional knowledge, with a lack of frankness, and with hopelessness. Emotional and cognitive development was noticed when depressed woman became involved into reflective

transformative learning. Disorder of experience of fault was connected with negative evaluation of the Past period of life. During educational process disorder of experience of fault was transformed into better self evaluation, negative evaluation of the Past period of life was transformed into positive. Knowledge, given by educator, and technique “Creation of Verbal Picture for One’s Thought” helped to experience positive experiences from the Past period of life again and served for transformation of negative evaluation of the Past period of life. Disability, depended on stigmatization, was achieved via critical reflection and dialog based on authentic person’s experience and personal meanings. Loneliness was transformed into active position; experience of low self evaluation was changed into growth of self-dependence and into strengthened community feeling. Main educational poetic therapy techniques were: “Creation of Verbal Picture to One’s Thought”, “Collective creation”, and “Critical reflection”. Empowerment is presented by these criterions: strengthened self-dependence, disclosure of emotions, positive evaluation of the Past, critical thinking, active position, motivation for learning, liberation, and understanding of choices.

Second case presents the empowerment of depressed woman, 48 years old. In the beginning of educational poetic therapy program 4 criterions of disability have been established: hopelessness, low self evaluation, disorder of experiencing fault, dependency on other people. Hopelessness was tied with lost life meaning, aimlessness - with lost dreams. In educational poetic therapy process hopelessness and aimlessness were transformed into community feeling, and it was noticed that the critical thinking was liberated. Low self evaluation, disorder of experiencing fault, dependency on other people has been transformed into community feeling as well as hopelessness. Learning to manage anxiety was obligatory in this way. Technique:

“Poetic improvisation” was used for management of anxiety, “Critical reflection” much more than other techniques served for epistemological changes, “Creative writing” strengthened identity feeling, “Bibliotherapeutic dialog”, inspired of Spiritual poetry of Nature, helped person to make contacts with reality, to become more open for impressions of world, and improved perception of Self. Empowerment is presented by these criterions: strengthened self-dependence, disclosure of emotions, positive evaluation of the Past, critical thinking, active position, motivation for learning, liberation, and understanding of choices.

Summarizing both cases of empowerment of depressed persons, author of this dissertation emphasizes on main factor of disability – on low of self evaluation. Preconditions of empowerment were established – transformation of perception of self and life, and transformation of emotions. Standpoint to self and own life has been transformed via critical reflection, techniques: “Bibliotherapeutic dialog”, “Poetic improvisation”, “Creation of Verbal Picture to One’s Thought”, and “Collective creation” was identified as more useful for emotional transformation.

The third case discusses empowerment of woman ill with paranoid schizophrenia, 34 years old. In the beginning of educational poetic therapy program 3 criterions of disability have been established: hopelessness, low self evaluation, loneliness, alexithymia. Hopelessness was tied with negative emotions and narrow spectrum of emotions, and with a lack of social contacts, and with the negative perspective of future, with role of victim and lost self esteem. Educator’s empathy and knowledge given for explanation of her personal experiences and social relations were obligatory for saving dialog. Technique “Observation of surrounding” was useful for management of emotions. “Poetic improvisation” created

precondition for deep dialog and emotional relationship. Techniques “Acrostic writing”, “Bibliotherapeutic dialog” served for disclosure of personal meanings and gave material for critical reflection. Technique “Emphatic writing”, based on personal meanings of client, created preconditions for emotional identification with hero of text and for perception of hero as other self, and for transformation of role of victim into role of self-dependent person. In the process low self evaluation was transformed, and the beginning of development of community feeling was noticed. Empowerment is presented as founded power to disclose emotions, as an active position and motivation for learning, as liberation and understanding of choices.

The fourth case discusses empowerment of man ill with paranoid schizophrenia, 34 years old. In the beginning of educational poetic therapy program 2 criterions of disability have been established: low self evaluation and disorder of experiencing fault. Low self evaluation was tied with strong feeling of insecure in communication with specialists; with perception of negative social experience, which is conceived as a punishment; with very little self-dependence; with disorder of self expression and trying to make suicide after changes in relationship with friends. It was noticed, that insecure has wounded identity of person. In the beginning of program defective management of emotions and efforts to isolate self from external world were noticed. Disorder of experiencing fault was tied with negative evaluation of the Past. The establishment of emotional verbal contact was obligatory for transformation of low self evaluation, for transformation of negative strategy of regulation of emotions, for establishing contacts with real world. The liberation from disorder of experiencing fault were seen by founded new abilities to disclose personal meanings and to express important experiences, that lead to development of critical thinking and more positive evaluation

of experience. Bibliotherapeutic dialog served for awakening of reminiscences and for strengthening of identity, for liberation of disorder of experiencing fault. Applied kinesthetic techniques stimulated contacts with real world and strengthened feeling of self. Applied art techniques stimulated perception of real present situation. Observation of environment and poetic improvisation strengthened feeling of self. Empowerment is presented by these criterions: strengthened self-dependence, founded ability to disclose emotions, positive evaluation of the Past, critical thinking, motivation for learning, liberation, and understanding of possible choices.

Fifth case discusses empowerment of man ill with schizoaffective disorder (depressive type), 20 years old. In the beginning of educational poetic therapy program only one criterion of disability has been established: low self evaluation. Low self evaluation was tied with lost power to speak (alexithymia). The trend of empowerment was seen observing new qualities of personality, which appeared in educational poetic therapy process: liberated important experiences and its expression, liberated power to speak up, the beginning of development of critical thinking, strengthened self - dependence, community feeling. Techniques: acrostic writing, emphatic writing, round way dialog liberated power to speak up, and strengthened feeling of self identity. Round way dialog helped to recreate correct perception of word meaning. Empowerment is presented by these qualities: strengthened belief in self, disclosure of emotions, positive evaluation of the Past, critical thinking, active position, motivation for learning, liberation, and understanding of choices.

Summarizing data of 3 cases of empowerment of schizophrenic clients' it is possible to show importance of cognitive and emotional development in educational poetic therapy. Cognitive development is depended on critical reflection; new knowledge creates preconditions

for transformation of low self evaluation. Liberation of power to speak up is most important step of empowerment and creates preconditions for stimulation of cognitive development, and depends on techniques of acrostic writing, liberation of word technique and emphatic writing.

Summarizing data of 5 cases of empowerment of mentally ill persons, it is possible to say that negative strategy of management of emotions of individual ill with depression most depends on doubtful convictions about necessity to suppress or escape negative feelings and on experience of strong anxiety; negative strategy of management of emotions of individual ill with schizophrenia most depends on negative experience, which is tied with experience of psychosis and internalized stigma. In case of depression educator has challenge to manage anxiety and to save persons involvement into transformative learning, in case of schizophrenia the challenge is to help persons to accept own feelings as a part of self and to liberate power to speak up. In both cases are useful *poetic improvisation* and *emphatic writing*, bibliotherapeutic dialog is useful for disclosure of personal meanings, critical reflection for liberation from disorder of fault experience. Empowerment is a result of methodically guided cognitive, emotional and social development.

CONCLUSIONS

1. Suppression of emotions and its ignorance, lack of knowledge of feelings, and not knowing how to deal with negative emotions direct the individual's thinking in a negative direction. Negative evaluation of the Past, continued negative emotions or poverty of emotional experiences, a lack of goals and future dream are possible causes of low self evaluation, helplessness, and passive position. Loss of social skills of mentally ill individual leads to low self esteem and low self evaluation, to shrink into oneself (withdrawal), resulting in a big emotional tension, loss of skills of speaking, and the disturbance of understanding of the meaning of words and dissociation of psychic phenomena in the case of schizophrenia. Schizophrenia spectrum sick persons' disorder to understand word meaning depends on negative experiences, which are caused by low self evaluation. Impoverishment of word meanings causes associations reminding the person of a previous socially meaningful life and the loss of previous self evaluation. These painful experiences unconscionably are detached from individual as central meaning of word, marginal or personal meaning is used. Low and decreasing self evaluation is the precondition of dissociation of psychic phenomena and of weakening of cognitive functions, causing loss of self identity and a loss of relations with the surroundings, and the loss of skills of social communication. The individual, learning to express and to know emotions, and to deal with negative experiences by critical thinking, is able to save self esteem, and strengthens self evaluation, and this is a possible way to protect mental processes from dissociation

2. Focus on personal meaning of individual experience and stimulation of social behavior empower the individual, who is locked

in self; liberate power to speak up and to question the problems of life meaning. Disclosure of the pain experiences of mentally ill individuals expose problems of low self evaluation and loss of life meaning. Life meaning is discovered through sharing inner experiences and experiencing spirituality in educational poetic therapy group. When inner experiences, previously expressed in disconnected poor language, are recognized in poetic language, spontaneously self understanding and positive emotions take place, and this process is followed by positive transformation of self. In emotionally supported learning, rational solution (critical reflection) strengthens self evaluation, and stimulates transformation of negative emotions to positive, activates cognitive processes, stimulates verbal, reflective thinking skills and social communication. Disclosing inner experiences to other participants of an educational poetic therapy group allows individuals sick with depression or schizophrenia to develop verbal skills and acquire abilities to tell one's own story and discover its' social meaning, this transforms the experience of low self evaluation into community feeling, perception of negative experience into more positive, and hopeless vision into perception of possible choices and abilities to plan activities. Context of social communication, oriented to deepness of mentality as well as to community, creates preconditions to abandon identification as a person who depends only on treatment, and to identify oneself with person, who learns to live in community.

3. Theoretical fundamentals of educational poetic therapy are based on individual psychology of Adler: holistic approach requires looking at individual situation of mentally ill personality; requires to recognize the impact of unconsciousness on behavior and social relations, and the social interest of individual, a need to be understood in society, on Adler's standpoint, which evaluates individual's

literary creation as individual and social act and its power to conceal tension between individual and social world; on social emancipation standpoint to transformative learning, emphasizing liberation of power to speak up as the main precondition of empowerment of mentally ill individuals, on the Frankl ideas of logotherapy, that it is possible to find life meaning in every situation and a man is responsible to look for it, on Tisdell cultural spiritual concept of transformative learning that telling story to sensitive listeners leads to better perception of wholeness, self understanding and creation of society.

4. Created methodic of educational poetic therapy is a tool for awakening and liberation of repressed feelings, for management of negative emotions and anxiety, for involvement into dialog of transformative learning. Using it, emotional, cognitive and social development is optimized, social behavior is reconstructed; methodic is a way of empowerment of depressed and schizophrenic adults to live dependently on self in society, to improve mental health. Poetic therapy techniques are the tools for empowerment mentally ill patients.

- When acrostic and other techniques, which are able to liberate word, are used, the individual with a loss of verbal communication skills becomes more spontaneous, words with client's personal meaning are revealed and lead to making up deep dialog and to disclosure of inner experiences. Dialog emancipates individual out off own shell, self evaluation increases and perception of word meanings is corrected – this way creates preconditions for development of cognitive, emotional and social communication skills.
- Inner experiences of mentally ill individual, expressed in disconnected poor language, which are able to disclose authentic

knowledge of life, are transferred into narrative of person, who is able to feel value of self and to perceive life more totally. Technique of emphatic writing serves for this purpose. Reading text and recognizing own experience, individual identifies with hero of narrative, and this leads to positive changes of self perception and self evaluation.

- Client's words with his or her personally important meaning are used in *therapeutic poetic improvisation* and open new more positive view of world, which in moment of identification with hero of poetic improvisation is perceptible as more positive experience and as more light perspective of future. Recurrence of these experiences in continued educational poetic therapy process transfers client's "I" out of context of disability into context of empowerment.
- Technique *Creation of verbal picture for one's thought* lets grace reminiscences of the Past period of life to turn into experience of present time and to experience positive emotions. These recurrent positive emotions transform realization of negative Past period of life and hopelessness. Distinctive transformations of personality involve emotional and cognitive potentials. Active position, and community feeling, are developed and are typical for empowered person.
- Using critical reflection, it is learned to explore what the results of such life experience, what depends on the surrounding, what on personality with mental illness, what is possible to change. This leads to growth of self evaluation, the role of victim is transformed into role of self depended person, responsible for own life
- In the beginning of educational poetic therapy process, when emotions are awakening, the depressed individual experiences

strong anxiety, the mental status, which is getting worse is managed using techniques of observation of surrounding and poetic improvisation.

- Applying the technique *Decoding individual's metaphor* comprehensible meaning is given for all the time repeated, incomprehensible ritual of the schizophrenic person and this meaning is expressed in verbal form. After transferring it into a life story of individual ill with schizophrenia a major improvement in self evaluation is noticed, and this recurrent experience in dialog through educational poetic therapy causes a shift from negative emotions to more positive and positive changes in social communication.

Competitive experts and academic doctors of social, humanitarian and biomedical sciences have evaluated the methodic of educational poetic therapy and brought to light its scientific ground and the possibility to use it for empowerment of schizophrenic and depressed adults, and to apply it as a method of development of self cognition and social communication into other contexts of educational sciences.

5. Disclosure of emotional experiences of individual ill with schizophrenia or depression and poetic confirmation of personal meanings of individual, and his possibilities of positive development, expressed in poetic text, composed by requirements of humanistic traditions, has the power to integrate mental processes, transforms negative experience of low self esteem into community feeling, strengthens abilities to perceive words meaning and to think reflectively and critically – abilities, which were blocked by low self evaluation, are liberated, and preconditions are made for epistemological changes and reconstruction of social behavior.

5.1 Perception of word meaning of schizophrenic patient is corrected by dialog: by giving emotional support, by seeking

spiritual relationship with client's thoughts, expressed in verbally poor form, by directing the conversation to the side of more big frankness and repressed experiences – preconditions to tell fragment of life story is created by this way, and learning to tell whole, socially meaningful story of own life is tied with positive changes of self evaluation, cognition and social communication. The individual ill with schizophrenia acquires the ability to think reflectively and to be involved into the process of transformative learning only after the explanation that disease has not determined whole personality, that experienced feelings are not symptoms of disease, but real and not disconnected from him, and that he knows his life better than other. The individual ill with schizophrenia acquires the ability to think reflectively and to be involved into the process of transformative learning only after the explanation that disease has not determined the whole personality, that experienced feelings are not symptoms of disease, but real and not disconnected from him, and that he knows his life better than other. Other obligatory condition – to stimulate body senses and relations with surrounding. The use of techniques *Acrostic writing, Liberation of word, Decoding individual's metaphor, Emphatic writing*, giving of educational information, stimulation of critical reflection cause positive transformations of emotions of individual ill with schizophrenia and empower to consider feelings as part of self, to express them in speaking, to tell and to communicate – skills of social communications, which were lost are reconstructed. The schizophrenic person's speaking up and acquired ability to tell own life story transforms experience of low self evaluation into strong feeling of community and belief in self and responsibility – that is the result of empowerment. Results of case analysis confirm the effectiveness of methodic of educational poetic therapy, applied for schizophrenic individuals

5.2 Anxiety in the depressed individual which follows the awakening of emotions is managed by stimulation of the senses, exposing the positive aspects of the Past, and by revealing spirituality in the personal and nature relationship, and by opening the positive perspective of the future – that create preconditions for bringing up to light problems for rational analysis. Critical reflection causes positive epistemological changes and changes of self evaluation. Techniques *Poetic improvisation*, *Creation of verbal picture for one's thought*, *Collective creation* are useful to manage anxiety of depressed individual in educational process and to achieve transformations, able to deny disability of depressed person. Negative realize of the Past is transformed into more positive acceptance of the Past, negative vision of future is transformed to more light vision; disorder of the experience of fault (self blaming) is transformed into feeling of community. In long lasting therapeutic process liberation of helplessness and liberation of dependency on other are achieved, the goal of life is found, ability to plan activities is acquired, a need for social communication is found, and the quality of communication grows. Results of case analysis confirm the effectiveness of methodic of educational poetic therapy, applied for depressed individuals.

RECOMMENDATIONS

Research analysis, data obtained and conclusions drawn allow formulating the following recommendation:

To institutes of continued education

To integrate a sand of educational poetic therapy into nurses', social workers', occupation therapists', librarians', social pedagogic specialists', psychiatrists', and language arts teachers' professional development program for acquiring additional competences useful in their direct work.

Psychiatric nurses of psychiatric, gained the competence of poetic therapy, could stimulate patients' authentic speech focusing on disclosure of personal meanings, this could help patients to overcome emotional foreclosure and could lead to strengthening of self dependence and motivation to recover from illness and could have positive influence on course of illness and social relationship.

Social workers and occupational specialists acquired educational poetic therapy competence, could be able to develop learning curriculum for people with mental illness, and to give not only knowledge about illness and methods of treatment, but to apply transformative learning techniques, which deliberate from role of victim, and covers various aspects of human being.

Librarians, acquired educational poetic therapy competences, could organize bibliotherapy groups in libraries and to promote authentic speaking and collective creation. This way could serve for creation of vital communities and social transformation. In contemporary society many people feel themselves as less needed persons and their self evaluation is low.

Social pedagogic specialists could help for problematic adolescents, who have not childish experience, to discover reflective spiritual way of learning, to empower them to know and to create themselves. Gained competences could help to make up inner contact and to develop deep dialog, this way could protect adolescent seeking self identity from mistakes and destructive behavior.

Language arts teachers, acquired competences of poetic therapy, could use therapeutic techniques in language arts teacher's work: to develop pupils' self cognition and authentic speech, to stimulate creative writing, to strengthen responsibility for own life.

Psychiatrist, acquired competence of creative dialog, based on educational poetic therapy techniques, could be able to know more

about experience of his patient, and this could lead to more accurate diagnostic and strategy of treatment.

To non profit organizations, which render support to disabled people

It is recommended to develop educational poetic therapy projects in associations of disabled people with purpose to give individuals a chance to improve t self evaluation. They could become responsible for own life and motivated to create society.

To leaders of health protection management

To integrate educational poetic therapy into system of medical service, because educational poetic therapy method recreates mental health, and is effectual for management of anxiety and reducing depression.

To association of arts therapy

To organize seminars of educational poetic therapy for arts therapists, because educational poetic therapy techniques, applied in other therapies of art, could help clients to express deep inner experiences in verbal form, could stimulate clients to be involved into transformative learning, and this could lead to epistemological changes and reconstruction of social behavior.

Main statements of the dissertation were published in the publications complying the requirements of the Lithuanian Council of Science:

1. Sučylaitė, J. Disturbance of speaking disorders and its psychotherapeutic corection in patients ill with schizoaffective disorder. *Journal of Health sciences (Sveikatos mokslai)*, 2010, t. 5 p. 3540–3543 ISSN1392-6373 Index Copernicus
2. Sucylaite, J. (2009) Poetry Therapy as a Tool For education of Mentally Disabled People to Perceive The Self. *Social education (Socialinis ugdymas)*, 2009, t. 7 (18), p. 136–147. ISSN 1392-9569 SocINDEX, EBSCO Publishing
3. Sučylaitė, J. Application of poetry therapy techniques for development of verbal abilities and self undrstanding in education of patients ill with schizophrenia. *Journal of Health sciences (Sveikatos mokslai)*, 2009, t. 1 (61), p. 2183–2186. ISSN 1392-6373. Index Copernicus
4. Sučylaitė, J. Experiences of persons ill with schizophrenia in poetry therapy program. *Journal of Health sciences (Sveikatos mokslai)*, 2009, t. 2 (62), p. 2331–2334. ISSN 1392-6373 Index Copernicus
5. Sučylaitė, J. A Look for Beacon of Hapiness for Human Soul and Being. Implied meanings (Teksto slėpiniai). Vilnius: VPU leidykla, 2009, t. 12, p. 43–57. ISSN 1648-6390. EBSCO sąrašas, OCLC sąrašas
6. Sučylaitė, J. Application of poetry therapy techniques for rehabilitation in cases of depression after acute schizophrenia. *Journal of Health sciences (Sveikatos mokslai)*, 2007, t. 7 (17), p. 1449–1453. ISSN 1392-6373. Index Copernicus
7. Sučylaitė, J. Kirkutis, A. Šostakienė, N. Poetry therapy – new possibility to treat adolescents’ mental disorders. *Journal of Health sciences (Sveikatos mokslai)*, 2007, t. 3 (17), p. 941–946. ISSN 1392-6373 Index Copernicus

Scientific articles published in other international, foreign and Lithuanian periodicals

1. Sučylaitė, J. Survivor: A look for Spiritual Values in Process of Self Becoming. *Cultural dialogue and Personality*. (scientific articles). Klaipėda: 2010, p. 64–74. ISBN 978-9955-18-504-8
2. Sučylaitė, J. Educational Poetry therapy for empowerment of mentally ill people. *Journal of young scientists* (lithuanian). Šiauliai. 2009, t. 2 (23), p. 183–191. ISSN 1648-8776
3. Sučylaitė, J. Experience of poetic therapy: empowerment of patients ill with schizophrenia to overcome social isolation. *Social work. Experience and methods. Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 2008, t. 1, ISSN 2029-0470, p. 93–103.
4. Sucylaite, J. Transformative education in language arts for transpersonal changes in the work with adult schizophrenics. *Journal of International Scientific Publications: Language, Individual & Society*, 2009, t. 3, p. 200–211. ISSN (Bulgaria)1313-2547
5. Sučylaite, J. Special course of education in language arts for increasing Self awareness as a tool for teachers' professional development. Santr. liet. - Bibliograf. 11 pavad. *Changing education in changing society*, ATEE (Association for Teacher Education in Europe). Spring University. 2007, t. 2 p. 244–252. ISSN 1822-2196

Other scientific articles

1. Sučylaitė, J. Educational poetry therapy for empowerment of mentally ill people. *Interdisciplinary discourse in social sciences - 2* (Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose-2). Kaunas: Technologija, 2009, p. 154–159. ISSN 2029-3224
2. Sučylaitė, J. Exploration of personal meaning of learner as a precondition for successful learning in language. *Towards a better language education* 2009, ISBN 978-9955-880-52-3

3. Sučylaitė, J. The disclosure of personal meanings of learner in education to think poetically and to perceive the Self. *5th international conference: „Problems of effective artistic education“*. 2009, ISBN 978-9955-20-461-9
4. Sucylaite, J. Transformative education of schizophrenic patient through dialoging and emphatic writing of facilitator. *New Culture of Welfare: the clash between managerial ideology, public image and professional identity*. Vilnius, VPU, 2009, p. 75–77. ISBN 978-9955-20-443-5

Presentations in the conferences

1. Sučylaitė, J. The phenomenon of poetry therapy in reading culture. In *Vaclovas Biržiška readings*. Klaipėda, 2008 December 4
2. Sučylaitė, J. The usage of poetry therapy methods for rehabilitation of people ill with schizophrenia. In *Effectiveness of methods of rehabilitations*. Birštonas, 2007, October, 5–6 d.
3. Sučylaitė, J. Grigaliūnaitė-Plerpienė. Application of poetry therapy and visual arts therapy methods in rehabilitation. In *Effectiveness of methods of rehabilitation*. Birštonas, Lietuvos, 2009, October 2–3
4. Sučylaitė, J. Application of method of poetic improvisation in rehabilitation In *Effectiveness of methods of rehabilitation*. Birštonas, 2009 spalio 2–3
5. Sučylaitė, J. Scenarios of positive socialization: possibilities of poetry therapy. In *Interdisciplinary discourse in social sciences: experience, possibilities, limitations*. Kaunas, KTU, 2007, October 19
6. Sučylaitė, J. Application of poetry therapy to educate mentally ill people to perceive the Self. In: *1 st Art therapy conference*, Vilnius, VPU, 2008 March 28-30
7. Sučylaitė, J. Application of method of poetry therapy to reduce depression after acute schizophrenia. In *Creative methods in Rehabilitation*. International scientific and practitioners' conference. Klaipėda, 2010, October 22

8. Sučylaitė, J. The actualizing of human and nature relationship in verbal expression as a precondition for positive transformations in personality. In *Values of Christianity in postmodern world*. International scientific and practical conference. Kaunas, S. Šalkauskio college, 2008, October 24
9. Sucylaite, J. The exploration of poetry therapy program for depressed schizophrenic patients. Iš: *Baltic Nurse* (Baltic Nursing Research and Education). Tarptautinė slaugos mokslinių tyrimų konferencija. Klaipėdos universitetas, Klaipėda, 2008 sausio 22
10. Sucylaite, J. Cognitive retraining of depressed patients for better adaptation: possibilities of poetry therapy. Iš: *6th Congress of Baltic Association for Rehabilitation*. Riga, 2008 rugsėjo 6–7
11. Sučylaitė, J. Expressive/creative and educational dimensions of poetry therapy in the work with schizophrenic patients. In: *European Consortium for Arts Therapies Education*, Tallinn, 2007, September 19–22
12. Sučylaitė, J. (2010) Psychotherapy in case of schizoaffective disorder. Iš: *Salzburg Weill Cornell seminar in psychiatry*. International seminar of psychiatrists, Salzburg, 2010 September, 19–25

SANTRAUKA

Temos aktualumas. Šiuo metu švietėjams keliamas iššūkis humanizuoti švietimą, ugdant supratimą ir toleranciją. Susirgus psichikos liga, prarandamas gebėjimas savarankiškai gyventi visuomenėje. Antra vertus, dažnai neišnaudojami sergančiųjų depresija ar šizofrenija kognityviniai gebėjimai mokytis ne beviltiškai žvelgti į ateitį, o ją kurti viltingai ir atsakingai. Remiantis Jungtinių Tautų programomis „Švietimas visiems“ ir „Švietimas gyvenimui“, būtina atsiliepti „į visų tautų, visų laikų poreikius, be jokių išimčių“ (De-lors ir kt., 1996). Daugumoje Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos dokumentų (Hamburgo deklaracijoje, 1997; Lisabonos strategijoje, 2000; Hagos deklaracijoje, 2000; Darnaus vystymosi švietimo strategijoje, 2005 ir kt.), mokslininkų darbuose (McKeown, 2002; Scott, Gough, 2003; Galkutė ir kt., 2003, Zubrickienė, Adomaitienė, Andriekienė, 2008) akcentuojamas išskirtinis švietimo vaidmuo, įskaitant suaugusiųjų švietimą, bei darnus visuomenės vystymasis. Mokymasis gyventi kartu, bendradarbiauti, veikti drauge su kitais žmonėmis, mokymasis būti, tobulėti yra būdas, leidžiantis sergantiesiems depresija ar šizofrenija žmonėms išsaugoti savigarbą, savęs vertinimą ir išlikti. Remiantis jau minėtų dokumentų analize, galima teigti, kad siekiant darnaus visuomenės vystymosi, būtina išplėsti suaugusiųjų švietimo misiją, įtraukti į mokymąsi ne tik aktyviąją visuomenės dalį, norinčią išsilaikyti darbo rinkoje, bet ir specialiųjų mokymosi poreikių turinčius neįgalius suaugusius žmones. Švietimas yra pozityvios socialinės transformacijos veiksnys, mažinantis kriminalinį nusikalstamumą, gerinantis psichikos ir bendrąją sveikatą, todėl supratimo ir tolerancijos ugdymas dar niekada nebuvo toks aktualus, kaip dabar. Psichikos sveikatos

strategijoje (2007) pabrėžiama būtinybė sujungti įvairių specialistų pastangas stiprinti gyventojų psichikos sveikatą. Tokio pat požiūrio laikomasi ir Europos dokumentuose: Europos Komisijos organizuotame depresijų ir savižudybių prevencijos kongrese (2009 12 10-11) teigiama, kad bendradarbiaudami sveikatos apsaugos ir švietimo profesionalai gali optimizuoti vaikų ir jaunuolių psichosocialinį vystymąsi, o taip pat rengti įvairias ilgalaikes akcijas, stiprinančias pažeidžiamų visuomenės grupių gyvenimą ir padedančias įveikti socialinę atskirtį. Siekiant įtvirtinti mokymosi visą gyvenimą idėją ir sudaryti sąlygas mokytis visoms žmonių grupėms, reikia turėti moksliskai pagrįstą, veiksmingą suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, mokymo(si) metodiką. J. McGovern ir D. Turkington (2001) šizofreniją suvokia kaip kontinuumą, apimančią psichozinius, neurozinius sutrikimus ir tai, kas asmenybėje yra sveika - vadovaujantis šiuo požiūriu, galima teigti, jog įmanoma pagerinti psichikos sutrikimais sergančiųjų gyvenimo kokybę švietimo pastangų dėka. Šizofrenija yra sudėtingas reiškinys; atliekant mokslinį sergančiųjų mokymosi tyrimą, būtina laikytis tarpdalykinio požiūrio. Pradėjus taikyti naują ugdomosios poetikos terapijos metodiką sergančiųjų depresija ir šizofrenija įgalinimui ir pradėjus jos veiksmingumo mokslinį tyrimą, atrandami nauji argumentai, kuriais remiantis galima sėkmingiau destigmatizuoti požiūrį į psichikos sutrikimais sergančius asmenis ir padėti jiems įveikti socialinę izoliaciją.

Neįgalių asmenų sveikatą gerinančio, psichosocialinį vystymąsi stimuliuojančio meninio ugdymo moksliniai tyrimai Lietuvoje jau turi tradicijas. Disertacijas apgynė A. Vaitkevičienė (2006), V. Aleksienė (2001), A. Brazauskaitė (2001), L. Kačiūsytė-Skramtai (2002), A. Vilkėlienė (2000). J. Šinkūnienė (2001). Lietuvoje nėra mokslinių darbų, kuriuose būtų nagrinėjama, kaip būtų galima panaudoti literatūros meną įgalinti sergančiuosius depresija ar šizofrenija.

Poetikos terapijos specifika – meninės kalbos vartojimas. Jos privalumai: stipresnis poveikis asmens emocijoms, vaizduotei, todėl sužadinama daugiau prisiminimų, atskleidžiančių individo patirties asmenines prasmes. Universalios egzistencijos tiesos perteikiamos labai konkrečiai ir intymiai, kaip individualus liudijimas, tai skatina asmenį atsiverti kūrinio prasmėms. Perkeltinis kalbėjimas, pramanytos istorijos ne tik intriguoja, bet ir subtiliai, netiesiogiai perteikia egzistencijos tiesą, visa tai apsaugo asmenį nuo traumuojančių išgyvenimų. Remiantis C. Jungu (1996), galima teigti, kad sakmėse ar poezijoje sutinkami mitiniai vaizdiniai suartina buvusių ir esamų kartų universalųjį dvasinį patyrimą, tai suteikia vilties ir skatina nepasiduoti esant sunkioms situacijoms. Literatūrinė kūryba leidžia ne tik išsilaisvinti iš skaudžių išgyvenimų, bet ir sutaiko rašantįjį su išoriniu pasauliu.

Lietuvos mokslo darbuose nėra diskusijų, kaip metodiškai panaudoti literatūros meną, kad būtų ugdomi asmens gebėjimai suprasti savo patirtį: suvokti buvusių gyvenimo įvykių priežastis ir pasekmes; pažinti savo asmenybės stipriąsias puses, padedančias išlikti; pažinti silpnąsias savo puses, trukdančias racionaliai vertinti gyvenimiškąją situaciją ir bendrauti; suprasti patiriamų konfliktų socialines priežastis ir įsitraukti į elgesio reguliavimo strategijų mokymąsi. Taikos kultūra ir savarankiškas atsakingas gyvenimas gali būti kuriami holistinio transformuojančio mokymosi dėka. Yra žinoma, kad emocinis atsivėrimas ir atviras minčių išsakymas gali būti skaudūs, kad liūdesys yra normali besimokančiojo būseną, išgyvenama sąveikaujant su naujomis žiniomis ir besitęsianti, kol senos ir naujos žinios yra suintegruojamos į naują suvokimą (Boyed, Myers, 1988), bet nėra mokslinių diskusijų, kaip suvaldyti liūdesį mokymosi metu. Kūrybiškas rašymas išlaisvina iš skaudžių išgyvenimų ir sutaiko su socialiniu pasauliu, bet psichikos sutrikimais sergantys asmenys dažnai yra užsisklendę, užsirakinę savyje, taigi reikia turėti mokymo metodus

(technikas), išlaisvinančius sergančiųjų pojūčius, jausmus ir mintis. Lietuvos mokslinėje literatūroje dar neanalizuojami metodai, įkvepiantys rašyti suaugusius, specialiųjų poreikių turinčius žmones, neanalizuojama, kaip kūrybiško rašymo užduočių metu išsiaiškinti kliento asmenines prasmes, kaip į jas sutelkti dėmesį kritinės refleksijos metu, kad įvyktų pozityvios asmeninės ir socialinės transformacijos. Nėra mokslinių tyrimų apie ugdomosios poetikos terapijos metodų poveikį sergančiųjų šizofrenija ir depresija ligos eigai bei tolesniam gyvenimui. Ugdomosios poetikos terapijos metodika, skurta refleksyviai apmąščius 10 metų poetikos terapijos taikymo patirtį. Kliento ir ugdytojo santykiai grindžiami visiška lygiava ir partneryste. Tokia įgalinimo kryptis realizuoja socialinio dalyvavimo koncepcijos idėją (Ebersold, 2002, Ruškus, Mažeikis, 2007). Tarpdisciplininis požiūris, grindžiamas slaugos mokslininkų duomenimis, patvirtinančiais galimybę įgalinti asmenis švietimo dėka (Rindner, 2004, Fulton, 1997, Hage, 1997) ir transformuojančio mokymosi teorijomis (Freire, 1970, Tisdell, 2003 Mezirov, 1997), leido sukonstruoti originalią ugdomosios poetikos terapijos metodiką depresija ir šizofrenija sergančiųjų įgalinimui, ją diegti į praktiką ir analizuoti rezultatus. Psichoterapijos tikslai (geresnis individo kognityvinis, emocinis ir socialinis funkcionavimas) yra pasiekiami, todėl yra pateisinamas žodžio terapija vartojimas edukologijos kontekste. Lietuvos mokslo kontekste pirmą kartą pristatoma ugdomosios poetikos terapijos taikymo sergančiųjų depresija ar šizofrenija įgalinimui analizė. Visa tai lemia mūsų mokslinio tyrimo naujumą.

Mokslinė problema. Kaip parodė mokslinės literatūros analizė ir praktiniai stebėjimai, nėra sisteminio požiūrio, kaip galima panaudoti poetikos terapijos technikas sergančiųjų šizofrenija ar depresija įgalinimui – visa tai leidžia formuluoti pagrindinį tyrimo klausimą, kokios yra sergančiųjų depresija ir šizofrenija įgalinimo prielaidos,

teorinis ugdomosios poetikos terapijos modelis ir juo remiantis sukurta metodikos veiksmingumas.

Tyrimo objektas: ugdomosios poetikos terapijos metodikos, taikomos šizofrenija ir depresija sergančių suaugusiųjų įgalinimui, veiksmingumas.

Tyrimo tikslas – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai pagrįsti ugdomosios poetikos terapijos metodikos taikymo šizofrenija ir depresija sergančių suaugusių asmenų įgalinimui veiksmingumą.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti faktorius, veikiančius suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, gebėjimą savarankiškai gyventi visuomenėje ir mokytis būti.
2. Nustatyti sergančiųjų depresija ir šizofrenija įgalinimo prielaidas ir išryškinti ugdomosios poetikos terapijos teorinį modelį.
3. Sukurti ugdomosios poetikos terapijos metodiką ir atlikti jos ekspertizę.
4. Pagrįsti ugdomosios poetikos terapijos metodikos veiksmingumą, atliekant atvejų analizę.

Ginamieji teiginiai

1. Emocijų nuslopinimas ir ignoravimas, jų nepažinimas, ir nežinojimas, kaip susidoroti su neigiamais išgyvenimais, nukreipia asmens mąstymą negatyvia linkme, tai lemia sergančiųjų depresija ar šizofrenija žemą savivertę ir vidinį užsisklendimą, silpninantį refleksyvaus mąstymo, verbalinius ir naujų žinių priėmimo gebėjimus; didina sergančiųjų negalią gyventi kartu su kitais visuomenėje ir mokytis ją įveikti; sudaro prielaidas nuvertinti sergančiųjų psichikos sutrikimais sugebėjimus ir didina socialinę atskirtį.

2. Depresija ir šizofrenija sergančių asmenų įgalinimo prielaida – kūrimas kultūrinės dvasinės mokymosi aplinkos, padedančios

individui išsilaisvinti iš vidinės ir socialinės izoliacijos: prakalbėti apie asmenines prasmes, suvaldyti neigiamas emocijas sąveikaujant su naujomis žiniomis. Sergančiųjų depresija įgalinimas daugiau siejamas su kultūrine dvasine transformuojančio mokymosi tradicija, o sergančiųjų šizofrenija įgalinimas su socialine emancipacine mokymosi tradicija.

3. Meninė kalba suteikia galimybę perteikti egzistencijos prasmes, sąveikaujančias su individo asmeninėmis prasmėmis, subtiliai, nesužeidžiant, įkvepiant gyventi. Menine kalba perteikta autentiška istorija (asmens patyrimai ir išgyvenimai) pozityviai transformuoja istorijos suvokimą ir vertinimą – taip pat savęs vertinimą.

4. Ugdomosios poetikos terapijos metodika apima 1) emocinio užsisklendimo įveikimą ir emocinės saviraiškos gebėjimų plėtotę, 2) savivertės stiprinimą ir atsakomybės už savo gyvenimą skatinimą, 3) kognityvinių gebėjimų ir verbalinių įgūdžių stiprinimą bei plėtotę, 4) socialinio elgesio rekonstravimą. Ugdomosios poetikos terapijos idėjos metodiškai realizuojamos ugdomojo proceso metu: žadinant ugdytinio jausmus ir prisiminimus, sąveikaujant su grožine literatūra; klientui bendradarbiaujant su ugdytoju, aiškinantis egzistencijos problemas ir mokantis susieti kūrinio idėjas su asmeniškai patirtimi; stimuliuojant kūrybišką rašymą ir verbalinę giluminių išgyvenimų ekspresiją.

TEORINĖS IR METODOLOGINĖS TYRIMO NUOSTATOS

Poststruktūralizmo postulas: socialinė tikrovė yra dinamiška ir žmonių kuriama, subjektyvumas ir kokybiniai tyrimai yra pripažįstami, pagrindai naudojami.

Egzistencinės filosofijos idėjomis (M. Heideger, 1992, J.P. Sartre, 1974, K. Jaspers, 1989 ir kt.). Realybė yra subjektyvusis žmogaus pasaulis, kuriame suvokiamas mirties neišvengiamumas ir išgyvenama baimė, patiriamos krizės. Aukštinama žmogaus laisvė, pasirinkimas, asmens unikalumas, akcentuojama humanitarinių dalykų svarba, suvokiant egzistencijos reiškinius. Ugdymo paskirtis – išmokyti suvokti egzistencijos fenomenus, pasitikėti savimi ir kurti save. Egzistencinės filosofijos kontekste yra svarbios *logoterapijos* idėjos (V. Frankl, 1997, 2009). Pasak V. Frankl, kiekvienoje gyvenimo situacijoje yra potenciali prasmė, už kurios įgyvendinimą žmogus yra atsakingas. Ugdymo procese padedama ieškoti gyvenimo prasmės.

Humanistinės psichologijos nuostatomis (A. Maslow, 2006, C. Rogers, 2005, E. From, 1990). Žmogaus prigimtis pozityvi, destrukcija pasireiškia, kai yra nepatenkinami pagrindiniai poreikiai. Žmonės gali būti autonomiški ir unikalūs, neprarasdami ryšio su kitais žmonėmis. Ugdomojo proceso metu klientui jaučiama besąlygiška pagalba ir meilė, santykiai grindžiami absoliučia lygiava, orientuojamasi į aukščiausias vertybes. Ugdytojas empatiškas. Humanistinės psichologijos kontekste svarbi asmens saviraiškos humanistinė psichologinė teorija (Maslow, 2006, Rogers, 2005). Kiekvienas asmuo yra savo individualybės kūrėjas. Neviltis, depresija, pyktis yra įvardijami kaip metapatologija, atsirandanti, kai žmogus nesiekia metavertybių: tiesos, gerumo, grožio. Ugdytojas siekia savirealizacijos, užsiima saviugda, o ugdomojo proceso metu esminį dėmesį skiria klientui, skatina jo savirealizaciją.

Fenomenologiniu požiūriu (E. Husserl, 2005 ir kt.). Pasaulis objektyviai egzistuoja, bet jis įgyja reikšmę tik asmeninio suvokimo dėka. Vadovaujantis šia nuostata, teigiama, kad poetiniai išgyvenimai tampa individų patirties (išgyvenimų, požiūrių) dalimi. Svarbus ir *Dasein, arba fenomenologinis didžiosios būties analizės*, požiūris (Binswanger, 1999), kuriuo vadovaujantis autentiška būtis siejama su savo ribų transcendavimu, ateities projekto kūrimu. Ugdymo paskirtis – padėti asmeniui atrasti autentišką gyvenimą ir tikslus, kurių siekiant būtų galima kurti savo gyvenimą.

Individualiosios psichologijos nuostatomis (A. Adler, 2009). Žmogaus pasąmonė yra neatsiejama nuo socialinio konteksto. Ugdymo proceso metu išlaikoma pusiausvyra tarp orientacijos į individualumą ir socialumą.

Socialinė emancipacinė transformuojančio mokymosi teorija (P. Freire, 1970). Socialinė tikrovė suprantama kaip žmogaus gyvenamoji vieta, kurioje laisvėdamas individas keičia visuomenę. Orientuojamasi į pažeminto asmens išlaisvinimą ir kritinės sąmonės vystymą, mokytojo ir mokinių santykiai grindžiami absoliučia lygiava ir partneryste.

Kultūrinė-dvasinė transformuojančio mokymosi teorija (E. Tisdell, 2006). Mokymasis suprantamas kaip nuo dvasingumo neatsiejamas procesas, kurio metu, pasakojant kitiems apie savąjį gyvenimą ir klausantis kitų, atrandama daugiau požiūrių į gyvenimo reiškinius ir plėtojami asmens gebėjimai plačiau suvokti žmogaus būties problemas.

Dialogo filosofija (M. Buber, 1998). Įžvelgiami trys santykio elementai: buvimas, nuoširdus, atviras bendravimas ir įsitraukimas. Svarbus yra ne tiek sakomų minčių turinys, kiek pats kalbėjimo vyksmas. Ugdytojas įsitraukia į ugdytinio gyvenimą, išgyvena Aš-Tu santykį ir savo išgyvenimus reiškia kalbėdamas.

Interakcinės biblioterapijos poetikos terapijos paradigma (A.Hynes, M. Berry-Hynes, 1994, N. Mazza, 1998) grindžiama individualiosios

psichologijos (Adler, 2009), psichoanalizės (Freud, 1999), psichodramos (Moreno, 1969), geštaltinės psichologijos (Perls, Heferline, Godman, 1951) teoriniais požiūriais: gyvenimas suprantamas kaip kūrybinis procesas, o kūryba kaip asmeninės ir socialinės raiškos aktas. Teigiama, kad literatūros skaitymas arba kūrybiškas rašymas padeda pažinti vidinius išgyvenimus, perkelti dalį išgyvenimų iš ikišąmoninio lygmens į sąmonės lygmenį, surasti žodžius, reikalingus vidiniams išgyvenimams išreikšti, ir mėginti spręsti vidinį konfliktą.

Postmodernioji filosofija suteikia galimybes įvairioms socialinės tikrovės interpretacijoms ir pabrėžiama, kad moksliniam darbui naudojami informacijos šaltiniai gali būti įvairūs ir skirtingi.

Tyrimo metodai:

Mokslinių šaltinių ir dokumentų analizė, fenomenologinis stebėjimas, aprašomieji ir hermeneutiniai-interpretaciniai metodai, grindžiamosios teorijos strategija, projekto metodas, ekspertų metodas, atvejų analizė.

Mokslinio darbo naujumas

Lietuvos kontekste:

1. Pateikta transformuojančio mokymosi teorijomis pagrįsta suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, įgalinimo koncepcija.
2. Pirmą kartą Lietuvoje išanalizuotos poetikos terapijos taikymo galimybės.

Pasaulio kontekste:

3. Sukurta Ugdomosios poetikos terapijos metodika suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, įgalinimui.

Darbo praktinis reikšmingumas

Ugdomoji poetikos terapija yra inovatyvi metodika pasauliniame poetikos terapijos kontekste. JAV, Didžiojoje Britanijoje ir kitose šalyse ugdomoji biblioterapija / poezijos terapija (angl.developmental

bibliotherapy / poetry therapy) yra orientuota į sveiko žmogaus savęs pažinimo, kūrybinių galių vystymą ir dvasinės sveikatos stiprinimą. Iki šiol nebuvo sukurtos ugdomosios poetikos terapijos metodikos suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, įgalinimui.

Ugdomosios poetikos terapijos, taikomos suaugusių asmenų, sergančių depresija ar šizofrenija, įgalinimui, veiksmingumo tyrimas naudingas visiems specialistams, dirbantiems su psichikos sutrikimais sergančiais žmonėmis, nes paaiškina autentiškos kalbos vystymo prasmę ir praktiškai parodo, kaip pozityviai transformuoti sergančio asmens žemą savęs vertinimą dialogo metu ir tokiu būdu sustiprinti asmens galias savarankiškai gyventi visuomenėje.

Specialistams, dirbantiems su depresija ir šizofrenija sergančiais žmonėmis, sukurta ugdomosios poetikos terapijos metodika yra kaip praktinio darbo vadovas: teoriškai pagrindžiamas ugdomosios poetikos terapijos technikų prasmingumas, pateikiami konkrečių edukacinių psichologinių technikų aprašymai. Tai sudaro galimybes specialistams plėtoti savo profesinę kompetenciją, perkeltiant į savo praktiką vienus ar kitus ugdomosios poetikos terapijos metodus.

Menų terapijos specialistams parodomi konkretūs būdai, kaip stimuliuojama ir vystoma autentiška kalba. Dailės, muzikos, judesio ir šokio terapijoje ekspresyviai išreikštus giluminius išgyvenimus galima perteikti autentiška kalba – tai sustiprintų pozityvų šių terapijų poveikį.

Ugdomosios poetikos terapijos principus galima panaudoti ir kitose edukologijos srityse: lituanistikoje, mokytojų mokymui, kultūros edukologijos projektuose, o taip pat jais naudotis socialiniame darbe ir psichikos ligonių slaugoje.

Disertacijos darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros ir šaltinių sąrašas, priedai. Darbe pateikta 54 vaizdinės priemonės: 4ą lentelės, 13 paveikslų. Disertaciniam tyrimui panaudoti 285 literatūros šaltiniai.

TURINYS

ĮVADAS

1. MOKYMASIS – GALIMYBĖ MAŽINTI SERGANČIŪJŲ ŠIZOFRENIJĄ AR DEPRESIJĄ NEGALIĄ
  - 1.1. Veiksniai, formuojantys požiūrį į psichikos sutrikimais sergančiųjų mokymąsi
  - 1.2. Sergančiųjų šizofrenija ar depresija negalios mažinimo andragoginės prielaidos
  - 1.3. Kalbėjimo / pasakojimo gebėjimų plėtojimas ir sveikimo procesas
2. TRANSFORMUOJANČIO MOKYMOSI TEORIJOS
  - 2.1. P. Freire emancipacinė transformuojančio mokymosi teorija
  - 2.2. Kiti požiūriai į transformuojantį mokymąsi .
  - 2.3. Epistemologinių pokyčių teorinis interpretavimas
3. POETIKOS TERAPIJOS MODELIAI
  - 3.1. Psichologiniai - andragoginiai pagrindai
  - 3.2. Literatūra ir kalba: terapijos aspektai
  - 3.3. Poetikos terapijos metodai
4. UGDOMOSIOS POETIKOS TERAPIJOS VEIKSMINGUMO TYRIMAS
  - 4.1. Tyrimo metodologija ir organizavimas
  - 4.2. Ugdomosios poetikos terapijos metodika
  - 4.3. Ugdomosios poetikos terapijos metodikos ekspertizė
  - 4.4. Ugdomosios poetikos terapijos taikymo atvejų analizė

IŠVADOS

REKOMENDACIJOS

LITERATŪROS SĄRAŠAS

PRIEDAI

DISERTACIJOS TURINIO PRISTATYMAS

Disertacijos įvade pagrindžiama tiriamoji problema, apibrėžiamas disertacijos aktualumas, mokslinis naujumas, pristatomas tyrimo tikslas, uždaviniai, darbo teorinė ir praktinė reikšmė. Nurodomi disertacijos tema publikuoti moksliniai straipsniai ir skaityti moksliniai pranešimai.

Pirmoje disertacijos darbo dalyje „Mokymasis – galimybė sumažinti sergančiųjų depresija ar šizofrenija negalia“ disertacijos autorė nagrinėja įvairių veiksnių įtaką suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, mokymuisi ir siekia atrasti psichikos sutrikimais sergančiųjų įgalinimo edukacines sąlygas, išsiaiškinti verbalinių, o taip pat pasakojimo gebėjimų ugdymo ir sveikimo sąsajas.

Pirmajame skyriuje „Veiksniai, formuojantys požiūrį į psichikos sutrikimais sergančiųjų mokymąsi“ psichikos sveikata analizuojama kaip sudėtingas reiškinys, priklausantis nuo biologinių, psichologinių ir socialinių faktorių. Šizofrenijos biologinė koncepcija yra tvirtinama, remiantis žmogaus smegenyse aptinkamais nežymiais nukrypimais nuo biologinės normos ir patologiniais metaboliniais pokyčiais (Gottesman, 1974, Torrey, 1994). Tiriant sergančiųjų šizofrenija šeimos narių galvos smegenis, dažnai aptinkami nedideli galvos smegenų pakitimai, o taip pat nustatomas smegenyse vykstančių metabolinių procesų nepakankamumas. Tai, kad ne visi asmenys, turį šizofrenijos genus, serga šizofrenija, skatina vystyti socialinės aplinkos poveikio sergantiesiems šizofrenija mokslinius tyrimus (Bertrando, 2006). Vadovaujantis biopsichosocialiniu S. Engel (1970) psichikos sutrikimo modeliu, teoriškai pagrindžiamas socialinis poveikis psichikos sveikatai ir daroma prielaida, kad psichikos sutrikimais sergančiųjų psichoedukacija yra realus negalios mažinimo būdas. Prieštarinti psichoedukacijos veiksmingumo tyrimų rezultatai

(NICE, 2002; Falkai, Wobrock, Lieberman ir kt., 2006) išryškina psichoedukacijos koncepcijos problemą. Evoliucinės koncepcijos atstovai teigia, jog psichoedukacija kinta, į edukacinę veiklą integruojama vis daugiau įvairių terapijos metodų (Bertrando, 2006), šis požiūris yra artimiausias ugdomajai poetikos terapijai. Stresą keliantys kasdienio gyvenimo įvykiai negatyviai veikia subjektyvų gyvenimo gerovės suvokimą (Dormann, Zapf, 2004; Story, Repetti, 2006; Kiselica ir kiti 1994; Lee, Gramotnev, 2007); socialinis išmokimas negatyviai galvoti yra reikšmingas, sudaro prielaidas depresijai atsirasti (Furnham ir Kuyken, 1991). Negatyvumo linkme nukreiptas mąstymas yra susijęs su asmens vertybių sistema, tad mokymasis suprasti psichosocialinių faktorių poveikį sudaro prielaidas geriau suvokti savo situaciją ir padeda susidoroti su asmeninėmis problemomis. Šiame skyriuje pristatomas stigmatos išgyvenimas kaip psichozės pasekmė, ir neigiamas stigmatos poveikis asmens tolesniam gyvenimui ir sveikimui (Johansson, 2002, Hayne, 2003). Remiamasi požiūriu, kad būtina išgirsti sergančiojo šizofrenija asmenines prasmes (Koivisto, 2002, Hayne, 2003). Disertantė daro prielaidą, kad gilus dialogas, kurio metu stengiamasi išgirsti ir sužinoti sergančiojo šizofrenija asmenines prasmes, yra ypač svarbi destigmatizavimo priemonė, padedanti išsaugoti asmens socialinį funkcionavimą.

Antrajame skyriuje „Sergančiųjų šizofrenija ar depresija negalios mažinimo andragoginės prielaidos” nagrinėjamas neišspręstų psichologinių problemų poveikis psichikos sutrikimais sergančiųjų elgesiui ir psichopatologiniams požymiams. Empiriniai fenomenologinio stebėjimo duomenys, užfiksuoti ugdomosios poetikos terapijos proceso metu disertantės vadovaujamoje grupėse, yra lyginami su kitų tyrėjų teorinėmis išvalgomis ir, vadovaujantis grindžiamosios teorijos strategija, yra nustatomi kriterijai, patvirtinantys suaugusiųjų sergančiųjų depresija ar šizofrenija, negalią gyventi visuomenėje ir mokytis

ją įveikti. Pristatomi septyni kriterijai: 1) bejėgiškumas / identiteto (tapatumo pačiam sau) netekimas, 2) savęs vertinimo / kaltės išgyvenimo sutrikimas, 3) nesavarankiškumas / priklausomumas nuo kitų, 4) beviltiškumas, 5) socialinių įgūdžių praradimas / bendruomeniškumo išgyvenimo sutrikimas, 6) ydinga emocijų valdymo strategija, 7) nekomunikuojantis naratyvas. Apibendrinant suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, egzistencijos problemas ir empiriškai pastebėtus veiksmingos edukacinės pagalbos būdus, daroma prielaida, kad kūno pojūčiai, tapatybės išgyvenimas, asmens veikla turi būti stimuliuojami, o naujos informacijos suvokimą lengvina vizuali jos perteikimo forma; neigiamų jausmų kūrybiškas išreiškimas mažina emocinę įtampą ir gerina savęs suvokimą, o negatyvų galvojimą galima pakeisti pozityvesniu, suteikiant naujų žinių.

Trečiajame skyriuje „Kalbėjimo / pasakojimo gebėjimų plėtojimas ir sveikimo procesas“ šizofrenija sergančiųjų sveikimas analizuojamas kaip daugialypis ir sudėtingas procesas, ugdomosios poetikos terapijos grupių mokymosi turinys lyginamas su sveikimo patirtimi, sukaupia Anoniminių šizofrenikų tarpusavio pagalbos grupėse (Beeble, Salem 2007). Socialinės prasmės atradimas sergančiojo pasakojime siejamas su pasveikimu (Lysaker ir kt., 2005). Remiantis moksliniais ir empiriniais duomenimis, daroma prielaida, kad skaudžios patirties atskleidimas ir sąveikavimas su naujomis žiniomis yra naudingi ugdomosios poetikos terapijos proceso komponentai, siekiant įgalinti sergančiuosius šizofrenija ar depresija.

Antrojoje disertacijos dalyje „Transformuojančio mokymosi teorijos“ disertantė analizuoja ugdomosios poetikos terapijos edukacinę vertę, pasiekiamą edukaciniais metodais: edukacinę vertę pristato kaip pasirengimą spręsti gyvenimo ir veiklos problemas, kaip mokymosi metu atrastą gyvenimo kokybę. Ieškant būdų, kaip įtraukti individą į mokymosi procesą ir pagerinti bendradarbiavimą

su besimokančiuoju, kaip optimizuoti interaktyvią ugdomąją veiklą, yra konceptualizuojamos suaugusiųjų transformuojančio mokymosi ir specialiųjų poreikių žmonių (sergančių šizofrenija ar depresija) psichologijos teorijos. Disertantė pristato originalų, hipotetinį, teorinį mokymosi modelį, adaptuotą suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, įgalinimo reikmėms; modelis grindžiamas transformuojančio mokymosi teorijų sinteze bei individualiosios psichologijos (Adler), logoterapijos, (Frankl) ir *Dasein* analizės (Binswanger) teoriniais požiūriais.

Pirmajame skyriuje „P. Freire emancipacinė transformuojančio mokymosi teorija”, analizuojant P. Freire teorijos naudą sergančiųjų depresija ar šizofrenija įgalinimui, yra akcentuojama dialogo reikšmė ir požiūris į stigmatizuoto asmens tylą. Tylėjimas vertinamas ne kaip atsako nebuvimas, o kaip kritinio mąstymo ir žodžių stoka. Prakalbėjimas siejamas su išitraukimo į mokymąsi ir sąmonėjimo pradžia, analizuojamos edukacinės prakalbėjimo prielaidos. P. Freire požiūris į dialogą yra praplečiamas M. Buberio (2001) dialogo principais, transformuojančio mokymosi metu orientuojamasi ne į globalius visuomenės įgalinimo tikslus, o į individo įgalinimą, originalioji P. Freire įgalinimo teorija yra perkeliama iš marksistinio konteksto į egzistencinį, kultūrinį-dvasinį.

Antrajame skyriuje „Kiti požiūriai į transformuojantį mokymąsi” akcentuojama kultūrinė-dvasinė mokymosi tradicija (Tisdell, 2006), mokymasis suprantamas kaip dvasinė kelionė į būties pilnatvę: kūrybiškumas siejamas su bendruomeniškumo jausmo ugdymu, įvertinama meno simbolių reikšmė žinių konstravimo procesui. Gyvenimo istorijos daugkartinis pasakojimas jautriems klausytojams, kitų pasakojančių individų klausymasis, gebėjimo pasakoti lavinimas ir plėtojimas yra vertinami kaip svarbiausi mokymo(si) metodai, siekiant įgalinti psichikos sutrikimais sergančius asmenis. J. Mezirow kritinė refleksija

yra pristatoma kaip svarbiausias racionalus mokymosi metodas, leidžiantis pasiekti savęs vertinimo, beviltiškumo, priklausomybės nuo kitų pozityvią transformaciją. Liūdesys (sielvartas), remiantis psichanalitiniu požiūriu, yra pati svarbiausia mokymosi fazė: liūdesys visada atsiranda, išvelgiant, kad ankstesni suvokimo būdai yra nebetinkami, ir tęsiasi tol, kol asmuo pradeda suprasti naujus pažinimo modelius, kol senoji ir naujoji patirtis integruojamos į vieną (Boyd ir Myers, 1988, p. 277). Liūdesio fazė, neurobiologinėje transformuojančio mokymosi teorijoje (Janik, 2005) įvardijama kaip diskomfortas prieš atradimą, yra didžiulis iššūkis ugdytojui, dirbančiam su suaugusiaisiais, sergančiais šizofrenija ar depresija. Disertantė ryškina technikų, įveikiančių transformuojančio mokymosi sunkumus, kūrimo poreikį ir daro prielaidą, kad yra naudinga simbolinė meno kalba.

Trečiajame skyriuje „Epistemologinių pokyčių teorinė interpretacija” analizuojamas mokymosi procesas: išskirtinis dėmesys skiriamas vidinių išgyvenimų ekspresijai, pokalbiui apie asmenines prasmes, teikiamų žinių kontekstui, jo ryšiams su individų patirtimi ir jiems reikšmingomis asmeninėmis prasmėmis. Mokymosi veikla, kurioje atrandamos sąsajos su asmeninėmis prasmėmis, ugdomojoje poetikos terapijoje yra įvertinama kaip svarbi įgalinimo priemonė, svarbesnė už asmens kognityvinių gebėjimų panaudojimą abstrakčioms žinioms suvokti. Teorinis požiūris grindžiamas S. Papert konstrukcionistiniu modeliu, kuris yra pristatomas kaip atskira konstruktyvizmo teorijos mokykla (Ackerman, 2010).

Trečioji dalis „Poetikos terapijos modeliai“. Joje pristatoma poetikos terapijos teorinė samprata psichoterapijos ir edukologijos mokslų kontekstuose, analizuojamas JAV sukurtas ir vystomas eklektinis praktinis poetikos terapijos modelis, pristatomas disertantės sukurtas metaforos vaidmenį ugdomojoje poetikos terapijoje paaiškinantis modelis.

Pirmajame skyriuje „Psichologiniai ir andragoginiai pagrindai“ žodinė kūryba ir sąveikavimas su grožine literatūra yra analizuojami kaip socialinis aktas ir kaip sudėtinė mokymosi ugdomojoje poetikos terapijoje dalis. Vadovaujantis A. Adler (2009) požiūriu, teigiama, kad socialiniai santykiai kuriami verbalinių simbolių dėka, kad jų naudojimas skatina kognityvinius gebėjimus ir socialinę komunikaciją – tai viena iš esminių koncepcijų, teoriškai pagrindžiančių ugdomąją poetikos terapiją, įžvelgiamas jos sąlytis su kultūrine dvasine transformuojančio mokymosi tradicija. Remdamasi A. Adler individualiąją psichologija, disertantė akcentuoja represuotų dvasinių poreikių išlaisvinimą, literatūrinę kūrybą vertina kaip vidinių išgyvenimų raišką, priklausančią nuo asmeninių tikslų suvokimo, tarpusavio santykių; kaip fantaziją, padedančią išgyventi įtampą, atsiradusią esant atotrūkiui tarp realybės ir geidžiamybės. Išgyvenimų verbalinė simbolizacija suvokiama kaip būtina bendrystės jausmą stimuliuojanti socialinės komunikacijos prielaida. Besimokančio asmens prasmų atskleidimas ir aiškinimasis pristatomas kaip ugdomosios poetikos terapijos psichologinis ir edukacinis uždavinys, o terapinę vertę turintis naujas suvokimas siejamas su dvasine pagava holistinio išgyvenimo metu arba su kritine refleksija. Psichoanalitiniu požiūriu (Jung, 1999, Knox, 2008) remiamasi, aiškinant archetipų ir santykių poveikį pašamonei bei įžvalgai atsirasti. Literatūra įvertinama kaip mitinių archetipų šaltinis, patvirtinama empatinio ryšio su klientu nauda. Remiantis geštaltine psichologija, poetinės ekspresijos mokymasis siejamas su galimybe integruoti viziją ir realybę į visumą, patvirtinti asmeninę prasmę ir savo tapatybę. Remiantis psychodramos tradicija (Schloss, 1976), patvirtinama, kad emocinė identifikacija su literatūros kūriniu herojumi mažina emocinę įtampą ir suteikia galimybę sąveikauti su naujomis prasmėmis (gyvenimo žiniomis).

Antrajame skyriuje „Literatūra ir kalba: terapijos aspektai“ svarstomos literatūros kūrinių panaudojimo galimybės, siekiant išlaisvinti užgniauztus jausmus ir svajones, suprasti asmeninę situaciją suprati-
mui ir iškelti problemas. Literatūra vertinama kaip žmogaus dvasinių patirčių šaltinis. Asmeninės istorijos rašymas suvokiamas kaip vidinė laisvė: kada individas yra atviras vidiniams išgyvenimams, jis suteikia prasmes situacijoms, jas keičia, o tai lemia geresnę savęs ir tikrovės suvokimą (Lengelle, Meijers, 2009). Analizuojant poetinės kalbos poveikį emociniam, pažintiniam ir socialiniam vystymuisi, atkreipiamas dėmesys į metaforas, padedančias kurti terapinius santykius ir išlaisvinti individą iš neigatyvaus mąstymo stereotipo (Maza, 1999). Remiantis H. Tamura (1998), pristatomi nepakankami sergančiųjų šizofrenija gebėjimai suprasti žodžio prasmę, o kolektyvinis rašymas siejamas su galimybe atkurti sergančiųjų gebėjimą suvokti žodį.

Trečiajame skyriuje „Poetikos terapijos metodai“ pristatomi J. Leedy, (1969), A. Hynes ir M. Hynes-Berry (1994), N. Mazza (1999), G. Schloss (1976) sukurti poetikos terapijos metodai, poetikos terapijos taikymo rezultatai įvairiose psichikos sutrikimais sergančiųjų grupėse (Meunier, 1999, Papadopoulos, 1999, Brown, Rossiter, 1988, Bjorklund, 1999). Pristatomas metaforos vaidmenį ugdomojoje poetikos terapijoje paaiškinantis modelis, sukurtas 1) apibendrinus teorinius požiūrius į suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, nepajėgumą savarankiškai gyventi visuomenėje ir mokytis įveikti negalią, 2) įvertinus transformuojantį mokymąsi kaip būdą įgalinti stigmatizuotus psichikos sutrikimais sergančius asmenis, ir 3) poetikos terapijos metodus. Kuriant modelį, remtasi S. Rojcewicz (2001) metaforos konceptu ir L. Tylley (2000) poetikos terapijai pritaikytu edukacinių sistemų modeliu. Metafora ugdomojoje poetikos terapijoje suprantama kaip mobilus komponentas. Individo lygmenyje (mikrolygmenyje), kuriame dominuoja negalia, atskirties ir žemos savivertės išgyvenimai, metaforos

paskirtis – išreikšti repressuotus jausmus ir išlaisvinti nuslopintus klausimus. Metafora, išreiškianti individo lygmens išgyvenimų tiesą, pereidama bendravimo su ugdytoju mezolygmenį, pasiekia makrolygmenį: kalbos meną ir išmintį, ir grįžta į individo mikrolygmenį kaip dvasinė egzistencijos prasmė, tvirtinanti asmens tapatybę. Pripažįstama metaforos galia skatinti asmens saviraišką.

Disertacijos ketvirtąją dalį „Ugdomosios poetikos terapijos veiksmingumo tyrimas“ sudaro 4 skyriai: 1) tyrimo metodologija ir organizavimas, 2) ugdomosios poetikos terapijos metodikos sukūrimas (projektas), 3) ugdomosios poetikos terapijos metodikos ekspertizė (ekspertų metodas), 4) ugdomosios poetikos terapijos, taikomos suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, atvejų analizė.

Pirmasis skyrius „Tyrimo metodologija ir organizavimas“

Mokslinės literatūros analizė atlikta konceptualizuojant ugdomosios poetikos terapijos sąvoką, jos funkcijas, tikslų ir mokymosi metodų raišką, atskleidžiant sergančiojo depresija ar šizofrenija negalią mokytis būti ir kartu su kitais gyventi visuomenėje nusakančius kriterijus, ryškinant asmens prakalbėjimo (išsilaisvinimo) konceptą ir ugdomosios poetikos terapijos, skirtos depresija ir šizofrenija sergančiųjų įgalinimui, teorinį modelį. Skirtingomis teorijomis remtasi aiškinantis ugdomosios poetikos terapijos, taikomos suaugusiųjų, sergančių depresija ar šizofrenija, teorinį pagrindą – postmodernistinė filosofija leidžia naudotis skirtingais žinių šaltiniais ir interpretuoti socialines reikšmes. Tyrimas grindžiamas poststruktūralizmo postulatu, teigiančiu, kad socialinė tikrovė yra labai dinamiška, kuriama žmonių, o subjektyvūs tyrimo metodai yra leidžiami. Mūsų tyrimo atveju pažinimo instrumentas yra disertacijos autorė, pasirinktas *kybinio tyrimo* metodas. Metodo pasirinkimą lėmė poreikis, kiek galima tiksliau suprasti holistinę ugdomosios poetikos terapijos procesą ir kiek galima tiksliau ir išsamiau jį apibūdinti (Sale ir kt., 2002, p.45).

Tyrimo etika. Dirbant su psichikos sutrikimais sergančiais žmonėmis griežtai reikalaujama laikytis saugumo ir konfidencialumo principų. Tyrimo dalyviai buvo informuoti apie tyrimą ir sutiko, kad mokslinio tyrimo (disertacijos) kontekste anonimiškai būtų atskleistos jų asmeninės patirties ir socialinio bendravimo ypatybės. Tiriamųjų vardai pakeisti. Vadovaujantis LR asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimais, siekta, kad būtų kuo mažiau galimybių netiesiogiai identifikuoti tiriamus asmenis, todėl neminimi tikslūs miestų ir medicinos įstaigų pavadinimai, kuriose buvo renkami duomenys. Medicinos įstaigų direktoriai buvo informuoti apie ugdomosios poetikos terapijos taikymo suaugusiesiems, sergantiems depresija ir šizofrenija, veiksmingumo tyrimą ir jam neprieštaravo. Šio edukologinio tyrimo nereglamentuoja LR biomedicininį tyrimų etikos įstatymas.

Tyrimo etapai. Tyrimas truko ketverius metus (2006-2010). Pirmajame tyrimo etape formuojama tyrimo koncepcija: apsvarstomas tyrimo reikšmingumo klausimas teoriniu ir praktiniu požiūriu. Analizuojama mokslinė literatūra, oficialūs dokumentai ir asmeninės ugdomosios patirties užrašai (1998-2006), siekiant geriau suprasti tiriamą problemą. Vadovaujantis grindžiamosios teorijos strategija, sukuriama ugdomosios poetikos terapijos teorinis modelis, sukuriamas ugdomosios poetikos terapijos sergančiųjų depresija ir šizofrenija įgalinimui metodika ir diegiama į praktiką kaip projektas. Antrasis etapas: nustatomi ugdomosios poetikos terapijos metodikos kokybinio vertinimo kriterijai, sukuriamas eksperto vertinimo forma. Pakviečiami ekspertai, kad įvertintų metodiką. Ekspertų duomenys analizuojami kontentinės analizės būdu. Trečiasis etapas: atrenkami labiausiai informatyvūs sergančiųjų depresija ar šizofrenija įgalinimo atvejai. Atliekama atvejų analizė. Parengiama tyrimo ataskaita.

Duomenų rinkimo, analizavimo, tikrinimo ir generalizavimo metodai. Duomenų rinkimui panaudotas fenomenologinio stebėjimo

metodas. Aprašomasis ir hermeneutinis – interpretacinis metodai naudoti fenomenologinio stebėjimo metu surinktų duomenų apdorojimui. Disertacijos autorė nuo 1998m. atlieka savo vadovaujamų ugdomosios poetikos terapijos grupių fenomenologinį stebėjimą ir refleksiškai apmąsto asmeninę ugdomąją patirtį, siekdama profesinės kompetencijos tobulinimo tikslų. Empiriniai asmeninės ugdymo patirties duomenys, sukaupti asmeninės veiklos tyrimo ir refleksinės praktikos būdu, buvo lyginami su mokslinių šaltiniuose publikuojamais teoriniais požiūriais ir apibendrinami vadovaujantis grindžiamosios teorijos strategija. Taikant šį tyrimo metodą, buvo nustatyti sergančiųjų šizofrenija ar depresija negalios ir įgalinimo kriterijai, įvertintas poetikos terapijos technikų panaudojimo tikslingumas – visa tai padėjo išryškinti ugdomosios poetikos terapijos teorinį pagrindą ir sukurti metodiką.

Dokumentų analizė. Analizuojant viešus oficialius Lietuvos ir Europos Sąjungos dokumentus, siekta geriau suprasti tiriamą problemą. Medicinos dokumentais pasinaudota tikslinant tyrime dalyvaujančių asmenų diagnozę, išsilavinimą, profesiją, amžių. Šie duomenys panaudoti, analizuojant atvejus. Pasinaudota privačiais *išlikusiais* (žr. Charmaz, 2006) dokumentais: savo dienoraščiais, darbo užrašais, sukurtais 1998-2005 asmeninės saviraiškos ir profesinės veiklos tobulinimo tikslais: juose detalčiai aprašyti ugdomosios poetikos terapijos, taikytos psichikos sutrikimais sergantiems žmonėms, fenomenai.

Ugdymo projektas naudojamas, siekiant patikrinti ugdomosios poetikos terapijos metodikos naudingumą ugdomojo proceso dalyviams, institucijoms, teikiančioms pagalbą suaugusiesiems, depresija ir šizofrenija sergantiems žmonėms.. Prieš sukuriant projektą, buvo konceptualiai pagrįstas ugdomosios poetikos terapijos tikslas, sintezuojant 1) asmeninės ugdymo patirties empirinę medžiagą, apibendrintą grindžiamosios teorijos metodu, 2) JAV sukurtą praktinį ugdo-

mosios poetikos terapijos modelį, 3) socialinę emancipacinę transformuojančio mokymosi teoriją, 4) kultūrinę dvasinę transformuojančio mokymosi teoriją. Remiantis empiriniais duomenimis ir ugdomosios poetikos terapijos sisteminė analize, tai yra proceso išskaidymu į sąlygiškai atskiras sistemas (grožinė literatūra, klientas, ugdomosios poetikos terapijos proceso organizuotumas, ugdytojas), buvo aprašytos konkrečios ugdymo priemonės ir intervencinės technikos, padedančios siekti įgalinimo tikslų.

Ekspertų metodas pasirenkamas, siekiant išsiaiškinti, ar tikslinga ugdomosios poetikos terapijos metodiką diegti į praktinę veiklą, ar vadovavimasis metodika gali turėti teigiamą poveikį asmenims, sergantiems depresija ar šizofrenijos spektro sutrikimais, ar metodika teoriškai pagrįsta. Nustatomi ugdomosios poetikos terapijos metodikos kokybinio vertinimo kriterijai, sukuriama speciali ekspertų vertinimo forma, parengiama medžiaga Lietuvos ir užsienio ekspertams. Ekspertų parinkimo kriterijai: 1. daktaro mokslinis laipsnis, 2. viena iš čia išvardintų kompetencijų: 1) poetikos terapeuto, 2) psichiatro, 3) socialinio pedagogo, 4) biblioterapeuto, 5) kūrybiško rašymo pedagogo, 6) neįgaliųjų meninio ugdymo pedagogo, 7) psichologo, 8) antragogo.

Kontentinė analizė naudojama apibendrinti ekspertų duomenis.

Atvejų analizė, pasirinkta, siekiant apibendrinti ir įprasminti ugdomosios poetikos terapijos taikymą sergančiųjų šizofrenija ar depresija įgalinimui. Atvejų analizė atlikta, vadovaujantis S. Soy (2006) pateikta šešių žingsnių atvejo tyrimo metodika.

I. Identifikuojami tyrimo klausimai: 1) kokie kriterijai reprezentuoja įgalinimą? 2) Kokie emocijų pokyčiai atsiranda dalyvaujant ugdomosios poetikos terapijos programoje? 3) Kokie mąstymo pokyčiai pastebimi? 4) Kokie pokyčiai pastebimi socialiniame bendravime? 5) Kaip pats tiriamasis vertina savo asmenybės pokyčius ir gebėjimą

savarankiškai gyventi po ugdomosios poetikos terapijos programos?

5) Kokie sunkumai pastebėti ugdomosios poetikos terapijos metu ir kokios intervencinės ugdomosios technikos buvo panaudotos jų įveikimui?

II. Pasirenkami įgalinimą reprezentuojantys atvejai. Depresija sergančio asmens įgalinimo rezultatai pristatomi aprašant ir interpretuojant dviejų depresija sergančių moterų, dalyvavusių ugdomojoje poetikos terapijoje, emocijų, mąstymo ir socialinio bendravimo pokyčius. Abiejų tiriamųjų psichikos sutrikimo raiška labai skiriasi, viena iš tiriamųjų tapo neįgali būdama darbingo amžiaus, kitos psichikos sveikatos problemos išryškėjo sulaukus pensinio amžiaus. Bendra yra tai, kad abi tiriamosios nuo mažens ignoravo arba slopino savo jausmus. Šizofrenijos spektro sutrikimu sergančiojo įgalinimo, taikant ugdomąją poetikos terapiją, rezultatai pristatomi aprašant ir interpretuojant dviejų tiriamųjų, sergančių paranoidine šizofrenija, ir vieno, sergančio šizoafekciniu sutrikimu, emocijų, mąstymo, socialinio bendravimo, savęs vertinimo pokyčius. Bendra yra tai, kad tiriamųjų negalia yra susieta su trauma, kurią sukėlė psichikos ligos diagnozės sužinojimas, su nepakankamu gebėjimu pažinti savo jausmus ir juos priimti, su patirtomis nesėkmėmis mėginant sunkius vidinius išgyvenimus perteikti kalba.

III. Duomenų rinkimo kokybės įvertinimas. Duomenys rinkti natūraliomis sąlygomis, kuriose laikomasi konfidencialumo reikalavimų. Mechaninės priemonės negalėjo būti naudojamos stebėjimui. Disertacijos autorei teko ir ugdytojos, ir stebėtojos vaidmuo. Prieš ugdomosios poetikos terapijos grupės susitikimą buvo pailsima ir giliai susikaupiama, kad pavyktų užfiksuoti visas ugdomosios poetikos terapijos proceso detales ir jas išsaugoti atmintyje iki ugdomojo darbo pabaigos, tai yra, iki patogaus laiko detaliam aprašyti fenomenologinio stebėjimo duomenis.

IV. Tyrimui reikšmingų kokybinių požymių identifikavimas. Ugdomojo proceso detaliame fenomenologiniame aprašyme identifikuojami kokybiniai požymiai, nusakantys 1) sąveikų ypatybes: literatūra-klientas, klientas- klientų grupė, ugdytojas-klientas, 2) emocijų, pažintinių, komunikacinių gebėjimų ir savęs vertinimo ypatybes, 3) intervencinių technikų poveikio ypatybes: poveikis emocijoms, poveikis elgesiui.

V. Atliekama aprašytų duomenų analizė, vadovaujantis interpretaciniu hermeneutiniu požiūriu. Vertinama asmenų, sergančių depresija ar šizofrenija, santykių su savimi kaita ugdomojo proceso metu. Turimi duomenys ir pirminės išvalgos apibendrinami teoriją plėtojančiu požiūriu, įgalinimo rezultatas įvertinamas intrapersonaliniu aspektu. Vertinama asmenų, sergančių depresija ar šizofrenija, santykių su kitais asmenimis kaita ugdomojo proceso metu. Turimi duomenys ir pirminės išvalgos apibendrinami teoriją plėtojančiu požiūriu, įvertinamas įgalinimo rezultatas interpersonaliniu aspektu.

VI. Rezultatai pateikiami disertacijos skaitytojams.

Tyrimo validumas grindžiamas tyrėjos suinteresuotumu atrasti tikrus sergančiųjų depresija ar šizofrenija įgalinimo duomenis realioje ugdomosios poetikos terapijos taikymo situacijoje natūraliomis sąlygomis. Natūralistinio tyrimo principai – kontekstualumas ir detalus aprašymas – pagrindžia kokybinio tyrimo validumą (Rupšienė, 2007). Socialines situacijas atskleidžiantys detalūs penkių asmenų įgalinimo atvejų aprašymai, natūraliomis sąlygomis surinkti duomenys patvirtina išvadų pagrįstumo siekiamybę. Tikėtinumumas (vidinis validumas) įrodomas dviem būdais. Depresija ar šizofrenija sergančiųjų įgalinimas patvirtinamas 1) apibendrinant duomenis, surinktus fenomenologinio stebėjimo būdu ir 2) apibendrinant klientų atskleidžiamus duomenis (atvejų analizė). Pasinaudota ne tik duomenų rinkimo metodų, bet ir teorijų trianguliacija: procesas aiškinamas skirtingomis

transformuojančio mokymosi teorijomis (Freire, Tisdell, Mezirow) ir skirtingomis psichoterapijos koncepcijomis (Adler, Jung, Moreno, Freud, Zinker). Ekspertai įvertino ir patvirtino teorinį ugdomosios poetikos terapijos modelį (tyrėjų trianguliacija), pažymėjo galimybę perkelti ugdomosios poetikos terapijos technikas į kitus kontekstus ir situacijas. Perkeliamumas, kaip teigia L. Rupšienė (2007), pagrindžia kokybinio tyrimo validumą. Pasiklovimą tyrimu didina tai, kad empiriniai duomenys, kuriais remtasi, kuriant ugdomosios poetikos terapijos metodiką (projektą), kartojosi skirtinguose miestuose ir skirtingu laiku (laiko ir vietos trianguliacija) ir kiekvieną kartą buvo pastebimi tie patys įgalinimo rezultatai- kognityvinės, emocinės, komunikacinės ir savęs vertinimo transformacijos.

Antrajame skyriuje „Ugdomosios poetikos terapijos metodika suaugusiųjų, sergančių šizofrenija ar depresija, įgalinimui“ pristatoma disertantės sukurta originali ugdomosios poetikos terapijos metodika, sukurta apibendrinus asmeninės ugdomosios patirties empirinius duomenis ir mokslinės literatūros teiginius. Ugdomoji poetikos terapija yra suvokiama kaip integruoto mokymosi procesas, kuriame išskiriamos šios sudedamosios dalys: autentiškos kalbos ugdymas, savęs pažinimo ugdymas, socialinės kultūros ugdymas, gyvenimo prasmės aiškinimasis, poetinių gebėjimų lavinimas. Pristatomi praktiniai uždaviniai: išugdyti gebėjimą analizuoti savo patirtį, tai yra suprasti buvusių gyvenimo įvykių priežastis ir pasekmes, išmokyti suvokti, kas trukdo racionaliai vertinti gyvenimiškąją situaciją ir bendrauti, išmokyti suprasti stipriąsias savo asmenybės savybes, skatinti pasitikėti savimi ir imtis atsakomybės už savo gyvenimą, įtraukti asmenį į savo elgesio reguliavimo strategijų mokymąsi. Ugdomosios poetikos terapijos metodika yra grindžiama P. Freire ir kitomis transformuojančio mokymosi teorijomis (Janik, 2007, Brooks, 2000, Tisdell, 2003 Boyd ir Myers 1988. Mezirov, 1995) ir poetikos terapijos proceso analitikų

bei praktikų (Hynes, Hynes- Berry 1994, Mazza, 1999, Tamura, 2001) darbais. Refleksija ir dialogas pristatomi kaip svarbiausi mokymosi metodai Ugdomojoje poetikos terapijoje. Literatūra yra panaudojama, siekiant sužadinti emocijas ir prisiminimus. Dialogas su ugdytoju paskatina papasakoti savo istoriją (arba jos fragmentą), visą laiką ją vystyti: vieną pasakojimą keisti kitu ir judėti vilties ir išsilaisvinimo kryptimi. Įgalinimas yra suvokiamas kaip naujų galimybių paieška ir radimas, kaip persikėlimas iš nevilties konteksto į vilties kontekstą. Pristatomi konkretūs įgalinimo žingsniai: sužadinimas, atsivėrimas, jausmų išgyvenimas, prakalbėjimas, gyvenimo istorijos pasakojimas, egzistencijos problemos pripažinimas, kritinė refleksija, sąveika su naujomis žiniomis, naujas požiūris, naujas supratimas.

Buvo pastebėti sergančiųjų depresija ir sergančiųjų šizofrenija įgalinimo skirtumai. Sergančiojo depresija jausmų sužadinimas gali sukelti stiprų nerimą, neigiamai veikiančių psichikos būseną ir tapti dar viena sergančiųjų vidinio užsisklendimo priežastimi. Sergantiems depresija yra labai reikalingos žinios, kaip gyventi, bet žinių atotrūkis nuo visuminio (poetinio) suvokimo gali stiprinti kaltės jausmą ir pabloginti psichikos būseną. Šioms problemoms spręsti siūlomos technikos, suvaldančios nerimą ir leidžiančios dalyvauti transformuojančio mokymosi procese.

Šizofrenijos spektro sutrikimais sergantiems asmenims labai reikia žinių apie ligos ir laiko, praleisto uždarame psichiatrijos skyriuje, poveikį jausmams ir tikėjimui savimi, taip pat reikia žinių, kaip sveiki žmonės suvokia vienus ar kitus sergančiųjų šizofrenija veiksmus. Sėkmingo dialogo su sergančiuoju šizofrenija prielaida - patvirtinimas, kad sergantis turi teisę pripažinti ir išgyventi savo jausmus, o taip pat ir mintis. Kalbėjimo galios išlaisvinimas (prakalbėjimas) įvertinamas kaip svarbiausias žingsnis įgalinimo kelyje. Pateikiamos technikos, skatinančios prakalbėjimą.

Pristatomi reikalavimai, keliami ugdomosios poetikos terapijos aplinkai, grupės formavimui, ugdomajam procesui ir ugdytojui; pateikiami sergančiųjų įtraukimo į ugdomąją poetikos terapiją kriterijai. Tikėtina, kad įgalinimo rezultatai bus ypač ryškūs, 1) jei asmuo iki ligos turėjo daug aukštų siekių; 2) jei vienoje ar kitoje veiklos srityje buvo pasiekęs ypač gerų rezultatų; 3) jei domėjosi menu ir užsiminėjo kūrybiška veikla; 4) jei asmens vertybių sistemoje prioritetas skiriamas dvasinėms vertybėms; 5) jei jaučia poreikį domėtis literatūros menu ar kita meno rūšimi.

Poetikos terapijos proceso dalys parodomos kaip judėjimas spirale: skaitymas, jausmų ir prisiminimų žadinimas → kritinė refleksija, minties įvaizdinimas (pasakytų minčių perteikimas meniškesne kalba diskutuojant arba atliekant rašymo užduotį), kūrybiškas rašymas → mokymosi apibendrinimas, naujų žinių pritaikymas sau, poietinis ritualas → jausmų ir prisiminimų žadinimas...

Biblioterapinis dialogas reiškia literatūros panaudojimą kliento jausmams ir prisiminimams sužadinti, asmeniniams išgyvenimams ir prasmėms sužinoti. Pateikiami literatūros, o taip pat biblioterapiniam dialogui ar diskusijai naudingų klausimų pavyzdžiai. Pristatomos biblioterapinį dialogą lengvinančios technikos: 1) paskutinio žodžio ar kelių paskutinių žodžių pakartojimas, 2) minties įvaizdinimas (klausimai apie pojūčius, aplinkos detales - tai padeda tolti nuo abstraktaus suvokimo ir artėti prie konkretaus vaizdo). Ši technika svarbi, nes pokalbio metu padeda išvengti perdėto hiperracionalumo, kuriam būdingas ryškus jausmų atotrūkis nuo minčių. Minties įvaizdinimas leidžia malonius praeities prisiminimus išgyventi lyg vykstančius dabartyje, o tai labai naudinga siekiant transformuoti asmens neigiamos patirties įsisąmoninimą ir pagerinti savęs vertinimą.

Technika „Aplinkos stebėjimas“ rekomenduojama kaip intervencija, kai pastebimas nerimo ar pykčio pasireiškimas ir stiprėjimas, o taip pat pasirengiant atlikti poietinę improvizaciją.

Poetinė improvizacija naudinga, siekiant pozityvios interakcijos, kai po eilėraščio skaitymo grupės dalyviai išgyvena stiprų nerimą; kai klientai bijo išgyventi jausmus ir jaučiasi aukos; kai klientams trūksta energijos po eilėraščio skaitymo įsijungti į diskusiją. Poetinė improvizacija pristatoma kaip būdas, padedantis klientams ištraukti į kūrybišką akciją, ir kaip intervencinis metodas, siekiant įveikti klientų neviltingumą. Paprasti simboliai, tokie, kaip medis, kelias, paukštis, dangus, turi galios susieti gamtos gyvybingumą ir žmogaus būtį į vieną išgyvenimą, dažnai naudojami poetinėje improvizacijoje. Poetinei improvizacijai pateikiamos gairės, paaiškinama, kaip klientų žodžius panaudoti improvizacijoje.

Judesio terapijos technikas naudinga integruoti į ugdomąją poetikos terapiją, kai klientų jausmai, mintys ir judesiai užslopinti, kai savojo „Aš“ pojūtis nusilpęs ar išnykęs, kai trūksta gebėjimų suprasti nesudėtingas metaforas.

Dailės (piešimo) terapijos technikas tikslinga integruoti į ugdomąją poetikos terapiją, kai kliento visos mintys visose situacijose sukasi tik apie vieną problemą, kai nepakankamai aiškiai suvokiama gyvenimo tikrovė. Klientai paprašomi nupiešti svirtines svarstyklės, ant vienos lėkštelės surašyti skriaudas, ant kitos – sėkmes, džiaugsmus; paprašomi nupiešti žmogaus kontūrus ir į juos įrašyti, kas jų gyvenime priklauso nuo jų pačių, o šalia žmogaus kontūrų parašyti, kas dar, be jų pačių, daro poveikį jų gyvenimams. Šių technikų panaudojimas sukelia teigiamų emocijų, stiprina gebėjimus, reikalingus kritinei refleksijai, gerina situacijos suvokimą. Pasiūloma nupiešti debesį ir į jo kontūrus įrašyti, ko klientas nori išvengti, ir apsidairyti aplink: kas konkretaus yra čia ir dabar. Technika yra naudinga siekiant pasirengti rašyti, vadovaujantis haiku tradicija, o taip pat suvaldyti nerimą.

Kūrybiško ir kolektyvinio rašymo technikos yra pristatomos ir rekomenduojamos ritualams, stiprinantiems bendruomeniškumo jausmą.

Prakalbėjimas pristatomas kaip esminis žingsnis įgalinant suaugusiuosius, sergančius depresija ar šizofrenija. Akrosticho rašymo technika pateikiama kaip būdas, leidžiantis surasti tą kliento patirtį, kuri jam yra prasminga. Aiškinama, kaip vystyti dialogą, kad būtų išnagrinėjamos asmeninės prasmės, slypinčios akrosticho žodžiuose. Empatinis rašymas pristatomas kaip emocinės paramos, dalyvio saviarbo ir pozityvių tikslų patvirtinimo būdas, viltinga vizija ir holistinis dialogo metu vykusio mokymosi apibendrinimas.

Trečiajame skyriuje „Ugdomosios poetikos terapijos ekspertizė“ įvertinama metodika, naudojama ugdomojoje poetikos terapijoje įgalinti sergančiuosius šizofrenija ar depresija. Lietuvos ir užsienio ekspertai pažymėjo metodikos originalumą ir naujumą, o atlikdami ekspertizę daugiausia svarstė teorinio aiškumo ir pagrįstumo problemą. Ekspertų nuomone, ugdomosios poetikos terapijos metodika yra teoriškai reikiamai pagrįsta ir parengta kokybiškai. Kognityvinių ir verbalinių gebėjimų ugdymas įvertintas kaip geriausiai mokslškai pagrįsta ir metodiškai parengta ugdomosios poetikos terapijos metodikos dalis. Patvirtinta, kad, vadovaujantis ugdomosios poetikos terapijos metodika, galima rekonstruoti socialinį elgesį. Veiksmingiausiomis pripažintos intervencinės poetikos terapijos technikos, skirtos emociniam užsisklendimui įveikti ir emocinei saviraiškai plėtoti, o taip pat verbaliniams įgūdžiams lavinti. Ekspertai pripažino, kad ugdomosios poetikos terapijos metodiką galima naudoti stiprinant pozityviosios socializacijos veiksmus, sudarančius sąlygas atsirasti naujiems, socialiai vertingesniems poreikiams, o taip pat panaudoti kitose ugdymo srityse.

Ketvirtajame skyriuje „Ugdomosios poetikos terapijos taikymo atvejų analizė“ pristatomi 5 sergančiųjų depresija ar šizofrenija įgalinimo atvejai.

Pirmasis atvejis pristato 60 metų moters, sergančios depresija, įgalinimą. Ugdomosios poetikos terapijos programos pradžioje buvo

nustatyti trys negalios kriterijai: žemas savęs vertinimas, kaltės išgyvenimo sutrikimas, vienišumas. Ilgalaikiame ugdomosios poetikos terapijos procese buvo užfiksuoti ir kiti negalios kriterijai, o taip pat pastebėta visų negalios kriterijų pozityvios transformacijos tendencija. Žemas savęs vertinimas buvo susietas su emocinės ekspresijos, emocijų pažinimo ir atvirumo stoka, o taip pat su beviltiškumu. Emocinio ir pažintinio vystymosi pradžia pastebėta, kai serganti depresija moteris išitraukė į refleksinį transformuojantį mokymąsi. Kaltės išgyvenimo sutrikimas buvo susietas su negatyviu praeities vertinimu. Mokymosi proceso eigoje kaltės išgyvenimo sutrikimas pakeistas geresniu savęs vertinimu, negatyvus praeities vertinimas – pozityvesniu. Ugdytojos teikiamos žinios ir minties įvaizdinimo technika padėjo išgyventi pozityvius praeities prisiminimus dar kartą ir sudarė prielaidas negatyvaus praeities vertinimo transformacijai. Stigmatizacijos poveikyje atsiradusi negalia buvo įveikta kritinės refleksijos būdu ir dialogu, kurio metu dėmesys buvo sutelktas į klientės autentišką patirtį ir jai reikšmingas prasmes. Vienišumą pakeitė aktyvi pozicija, žemą savęs vertinimą – savarankiškumo didėjimas ir stiprėjantis bendrystės jausmas. Svarbiausios ugdomosios poetikos terapijos technikos buvo šios: minties įvaizdinimas, kolektyvinė kūryba. Įgalinimas pagrindžiamas šiais kriterijais: sustiprėjęs tikėjimas savimi, emocijų atskleidimas, pozityvus praeities vertinimas, kritinis mąstymas, aktyvi pozicija, mokymosi motyvacija, išsilaisvinimas, galimų pasirinkimų supratimas.

Antrasis atvejis pristato 48 metų amžiaus moters, sergančios depresija, įgalinimą. Ugdomosios poetikos terapijos programos pradžioje buvo nustatyti 4 negalios kriterijai: beviltiškumas, žemas savęs vertinimas, kaltės išgyvenimo sutrikimas, priklausomumas nuo kitų žmonių. Beviltiškumas siejosi su prarasta gyvenimo prasme, tikslo neturėjimu ir su prarastomis svajonėmis. Ugdomosios poetikos te-

rapijos proceso eigoje beviltiškumą ir tikslo neturėjimą pakeitė bendruomeniškumo jausmas ir sustiprėjo kritinis mąstymas. Žemą savęs vertinimą, kaltės išgyvenimo sutrikimą, priklausomumą nuo kitų žmonių taip pat pakeitė bendrystės jausmas. Mokymasis suvaldyti nerimą buvo būtinas. Nerimo suvaldymui naudota poetinės improvizacijos technika. Kritinė refleksija buvo ypač svarbi, kad atsirastų epistemologiniai pokyčiai. Kūrybiškas rašymas sustiprino savojo „Aš“ išgyvenimą. Gamtos poezijos įkvėptas biblioterapinis dialogas padėjo užmegzti kontaktus su realiu pasauliu, atsiverti pasaulio įspūdžiams ir pagerino savęs suvokimą. Įgalinimas pagrindžiamas šiais kriterijais: sustiprėjęs tikėjimas savimi, emocijų atskleidimas, pozityvus praeities vertinimas, kritinis mąstymas, aktyvi pozicija, mokymosi motyvacija, išsilaisvinimas, galimų pasirinkimų supratimas.

Apibendrinama depresija sergančių asmenų įgalinimo atvejus, disertantė akcentuoja svarbiausią negalios požymį – žemą savęs vertinimą. Nustatytos įgalinimo prielaidos: savęs, gyvenimo suvokimo ir emocijų transformacija. Požiūris į save ir gyvenimą buvo transformuotas kritinės refleksijos būdu. Technikos – biblioterapinis dialogas, poetinė improvizacija, minties įvaizdinimas ir kolektyvinė kūryba – pristatomos kaip ypač veiksmingos, siekiant transformuoti emocijas.

Trečiasis atvejis. Pristatomas 34 metų moters, sergančios paranoidine šizofrenija, įgalinimas. Ugdomosios poetikos terapijos programos pradžioje buvo nustatyti 3 negalios kriterijai: beviltiškumas, žemas savęs vertinimas, vienišumas, aleksitimija. Beviltiškumas buvo susietas su negatyviomis emocijomis, siauru emocijų spektru, su socialinių kontaktų trūkumu, neigiama ateities perspektyva, aukos role, žemu savęs vertinimu. Dialogo su kliente išsaugojimui buvo būtina ugdytojos empatija, o taip pat buvo būtinos žinios, paaiškinančios klientės išgyvenimus ir socialinius santykius su žmonėmis. Aplinkos stebėjimo technika buvo naudinga suvaldyti nerimą. Poetinė impro-

vizacija kūrė prielaidas empatiškam santykiui ir giliam dialogui. Empatiško rašymo technika, kurios metu dėmesys buvo sutelktas į klientės prasmes, kūrė prielaidas emocinei identifikacijai su teksto heroje, leido suvokti teksto herojė kaip kitokią save, atsakyti aukos rolės ir pasirinkti savimi pasitikinčios asmenybės rolę. Proceso eigoje žemo savęs vertinimo išgyvenimas buvo transformuotas, pastebėta bendrystės jausmo vystymosi pradžia. Įgalinimas įrodomas, pristatant šiuos kriterijus: atrasta galia atskleisti jausmus, aktyvi pozicija, mokymosi motyvacija, išsilaisvinimas ir pasirinkimo galimybių suvokimas.

Ketvirtasis atvejis. Pristatomas 34 metų vyriškio, sergančio paranoidine šizofrenija, įgalinimas. Ugdomosios poetikos terapijos programos pradžioje buvo nustatyti 2 negalios kriterijai: žemas savęs vertinimas, kaltės išgyvenimo sutrikimas. Žemas savęs vertinimas buvo susietas su stipriu nesaugumo jausmu bendraujant su specialistais, negatyvios socialinės patirties tapatinimu su bausme, labai mažu tikėjimu savimi, dideliais saviraiškos sutrikimais, mėginimu pasitraukti iš gyvenimo (ketinimu nusižudyti) pasikeitus santykiams su draugais. Nesaugumo jausmas buvo giliai sužeidęs asmenybę. Kaltės išgyvenimo sutrikimas buvo susietas su negatyviu praeities vertinimu. Ugdomosios poetikos terapijos programos pradžioje pastebėta ydinga jausmų valdymo strategija ir pastangos izoliuotis nuo išorinio pasaulio. Analizuojant ugdomosios poetikos terapijos taikymo ilgalaikio stebėjimo duomenis, patvirtinta, kad emocinio verbalinio ryšio su klientu užmezgimas buvo būtina sąlyga, kad įvyktų pozityvios žemo savęs vertinimo, ydingos jausmų reguliavimo strategijos transformacijos ir būtų sustiprinti ryšiai su išoriniu pasauliu. Laisvinimasis iš objektyviai nepagrindžiamos kaltės siejamas su atrastais naujais gebėjimais atskleisti asmenines prasmes ir išreikšti reikšmingus išgyvenimus: tai skatino kritinį mąstymą ir pozityvesnį patirties vertinimą.

Biblioterapinis dialogas buvo reikalingas, kad būtų sužadinti prisiminimai, sustiprintas tapatybės išgyvenimas, išsilaisvinta iš kaltės jausmo. Judesio terapijos technikos skatino kontaktus su realiu pasauliu ir sustiprino gebėjimą jausti save patį. Dailės terapijos technikos gerino realų dabartinės situacijos suvokimą. Aplinkos stebėjimas ir poetinė improvizacija sustiprino savęs paties jautimą. Įgalinimas įrodomas šiais kriterijais: sustiprėjęs tikėjimas savimi, atrasta galia išreikšti emocijas, pozityvus praeities vertinimas, kritinis mąstymas, mokymosi motyvacija, išsilaisvinimas, galimų pasirinkimų suvokimas.

Pentasis atvejis: pristatomas 20 metų jaunuolio, sergančio šizoafektiniu sutrikimu (depresijos tipu) įgalinimas. Ugdomosios poetikos terapijos programos pradžioje buvo nustatytas tik vienas negalios kriterijus - žemas savęs vertinimas, kuris buvo susijęs su prarasta galia kalbant reikšti vidinius išgyvenimus (aleksitimija). Įgalinimo tendencija konstatuojama, įvertinant naujas asmenybės kokybes, atsiradusias ugdomosios poetikos terapijos proceso metu: išlaisvinti reikšmingi išgyvenimai ir jų ekspresija, išlaisvinta galia kalbėti, pastebėta kritinio mąstymo vystymosi pradžia, sustiprėjęs pasitikėjimas savimi, bendrystės jausmas. Akrosticho rašymo, empatiško rašymo, aplinkkelio dialogo technikos išlaisvino galią kalbėti ir sustiprino tapatybės jausmą. Aplinkkelio dialogas padėjo atkurti žodžio prasmės suvokimą. Įgalinimas įrodomas, pristatant šiuos kriterijus: sustiprėjęs pasitikėjimas savimi, atrasta galia atskleisti jausmus, pozityvus praeities vertinimas, kritinis mąstymas, aktyvi pozicija, mokymosi motyvacija, išsilaisvinimas ir pasirinkimo galimybių suvokimas.

Apibendrinant 3 suaugusiųjų, sergančių šizofrenijos spektro sutrikimais, įgalinimo atvejus, pabrėžiamas emocinis ir kognityvinis vystymasis ugdomojoje poetikos terapijoje. Pažintinį vystymąsi stimuliavo kritinė refleksija, naujos žinios buvo būtina žemo savęs vertinimo transformacijos prielaida. Išlaisvinta galia kalbėti (pra-

kalbėjimas) yra svarbiausias žingsnis, įgalinimo kelyje, sukuriantis sąlygas stimuliuoti kognityvinį vystymąsi. Prakalbėjimui prielaidas sudarė akrosticho rašymo, išlaisvinančio žodžio ir empatiško rašymo technikos.

Apibendrinant 5 psichikos sutrikimais sergančiųjų įgalinimo atvejus, galima teigti, kad sergančiųjų depresija ydinga emocijų valdymo strategija (užsisklendimas) daug priklauso nuo abejones keliančio įsitikinimo, jog būtina slopinti neigiamus jausmus, ir nuo negatyvios jausmų išgyvenimo patirties; sergančiųjų šizofrenija ydinga emocijų valdymo strategija daugiausia priklauso nuo neigiamos patirties, susijusios su psichozės išgyvenimu ir internalizuota stigma. Dirbdamas su depresija sergančiu žmogumi, ugdytojas susiduria su iššūkiu suvaldyti nerimą ir išsaugoti žmogaus įsitraukimą į transformuojančio mokymosi procesą. Dirbant su šizofrenija sergančiu klientu, ugdytojas susiduria su iššūkiu padėti sergančiajam pripažinti savo jausmus kaip savo paties dalį ir išlaisvinti galią kalbėti. Ir šizofrenijos, ir depresijos atveju yra naudinga poetinė improvizacija ir empatinis rašymas, kaip galimybė individui identifikuotis su stipresne asmenybe: biblioterapinis dialogas buvo naudingas asmeninėms prasmėms atskleisti, kritinė refleksija – destigmatizacijai.. Įgalinimas yra metodiškai vadovaujamo kognityvinio, emocinio ir socialinio ugdymo, sudarančio prielaidas asmenybei vystytis, rezultatas.

IŠVADOS

Tyrimo visumos pagrindu galima teigti, kad

1. Pagrindiniai faktoriai, veikiantys psichikos ligomis sergančiųjų gebėjimą savarankiškai gyventi visuomenėje ir mokytis būti yra emocijų slopinimas ir ignoravimas, jų nepažinimas, ir nežinojimas, kaip susidoroti su neigiamais išgyvenimais – visa tai nukreipia asmens mąstymą negatyvia linkme: negatyviai vertinama praeitis, išgyvenamos neigiamos emocijos arba jos nuskursta, prarandamas tikslas, ateities svajonės, tai lemia žemą savigarbą, žemą savęs vertinimą, emocinę įtampą, užsisklendimą ir kalbėjimo įgūdžių nykimą. Šizofrenijos atveju pastebimas žodžio prasmės suvokimo sutrikimas – jį lemia prarastos savivertės sukeliama neigiami išgyvenimai. Centrinė žodžio prasmė sukelia asociacijas, primenančias ankstesnę socialiai reikšmingą gyvenimą ir prarastąją savivertę, nuo šių skaudžių išgyvenimų, kaip ir nuo centrinės žodžio prasmės, nesąmoningai atsiribojama, centrinė žodžio prasmė pakeičiama marginaline arba asmenine – tai yra viena iš psichikos procesų disociacijos ir kognityvinių funkcijų silpnėjimo priežasčių. Šių procesų pasekmė – identiteto (tapatumo pačiam sau) ir ryšio su aplinka netekimas, socialinio bendravimo įgūdžių netekimas. Mokantis reikšti ir pažinti emocijas bei susidoroti su neigiamais išgyvenimais kritinio mąstymo dėka, galima išsaugoti savigarbą ir nesumenkinti savęs vertinimo, o tai gali apsaugoti psichiką nuo disociacijos reiškinių ir didinti gebėjimą savarankiškai gyventi visuomenėje ir mokytis būti.

2. Dėmesys depresija arba šizofrenija sergančio individo asmeninėms prasmėms sukuria artimą emocinį ryšį, išlaisvina užgniaužtas emocijas ir paskatina užsisklendusį asmenį prakalbėti. Skaudžių asmeniškų išgyvenimų atskleidimas išryškina žemos savivertės ir

gyvenimo beprasmiškumo problemas, gyvenimo prasmė atrandama dalijantis autentiškais vidiniais išgyvenimais ugdomosios poetikos terapijos grupėje ir išgyvenant dvasingumą. Skurdžia kalba, padrikai išsakytų vidinių išgyvenimų atpažinimą meninėje kalboje lydi spontaniškas savęs suvokimas, teigiamos emocijos. Išsakydamas vidinius išgyvenimus kitiems ugdomosios poetikos terapijos grupės dalyviams, asmuo įgyja gebėjimą papasakoti savo gyvenimo istoriją. Emocinės paramos fone, pasakojant savo gyvenimo istoriją, atrandama jos socialinė prasmė, sustiprėja pasitikėjimas, pagerėja savęs vertinimas, atrandama viltis, rekonstruojami verbaliniai, refleksinio mąstymo įgūdžiai, skatinama kritinė refleksija ir mokymosi motyvacija. Visa tai kreipia psichikos sutrikimu sergančio asmens mąstymą pozityvia kryptimi, leidžia identifikuotis ne su gydomu, o su besimo-kančiu gyventi bendruomenėje asmeniu ir transformuoti žemos savi-vertės išgyvenimą į bendrystės jausmą, negatyvios patirties suvokimą į pozityvesnį, beviltiškos ateities vaizdinį į pasirinkimo galimybių suvokimą ir veiklos planavimą.

3. Depresija arba šizofrenija sergančiųjų įgalinimo Ugdomosios poetikos terapijos procese modelis teoriškai pagrindžiamas A. Adlerio individualiosios psichologijos holistiniu požiūriu į žmogų, kuriuo vadovaujantis psichikos sutrikimu sergantis žmogus matomas konkrečioje jo situacijoje: pripažįstamas pašamonės poveikis elgesiui, socialiniams santykiams ir individo socialinis interesas būti suprastam bendruomenėje; A. Adlerio požiūriu į individo literatūrinę kūrybą kaip į individualiosios ir socialinės raiškos aktą, leidžiantį susitaisyti su išoriniu pasauliu; P. Freire socialine emancipacine transformuojančio mokymosi koncepcija, akcentuojančia užguitojo asmens prakalbėjimą kaip išsilaisvinimo iš aukos rolės ir įgalinimo prielaidą, V. Franklio logoterapijos idėjomis (visose gyvenimo situacijose, net sergant sunkia psichikos liga galima atrasti gyvenimo prasmę, o

žmogus atsakingas už jos ieškojimą), ir E. Tisdell kultūriniu dvasiniu požiūriu į transformuojantį mokymąsi, kuriuo remiantis asmeniškai prasmingas pasakojimas jautriems klausytojams suprantamas kaip visybiškesnio gyvenimo suvokimo, savęs supratimo ir bendruomeniškumo kūrimo prielaida.

4. Sukurta Ugdomosios poetikos terapijos metodika yra inovatyvi priemonė, veiksminga optimizuojant depresija arba šizofrenija sergančiųjų įgalinimo mokytis ir savarankiškai gyventi procesus. Ugdomosios poetikos terapijos užsiėmimuose bendradarbiaujant su ugdytiniu(iais), meninės-poetinės kalbos technikos naudojamos kaip represuotų jausmų sužadavimo ir išlaisvinimo, negatyvių išgyvenimų ir nerimo suvaldymo, verbalinių gebėjimų atkūrimo bei refleksinio mąstymo skatinimo ir asmens įtraukimo į transformuojančio mokymosi dialogą įrankiai:

- *Akrostiko* ir kitų žodžių išlaisvinančių technikų dėka padidėja verbalinio bendravimo įgūdžius praradusio individo spontaniškumas, sužinomi klientui asmeniškai reikšmingi žodžiai, sudarantys prielaidas užmegzti giluminį dialogą ir atskleisti vidinius išgyvenimus. Dialogo metu išsilaisvinant iš vidinio užsisklendimo, didėja asmens savivertė ir koreguojamas žodžio prasmės suvokimas, o tai sudaro prielaidas kognityviam vystymuisi ir socialinio bendravimo įgūdžių lavinimui.
- *Empatiško rašymo* technikos dėka psichikos sutrikimu sergančio asmens skurdžia arba padrika kalba perteikti vidiniai išgyvenimai yra kūrybiškai perkeltami į savo vertę jaučiančio, visybiškiau gyvenimą suvokiančio asmens pasakojimą. Atpažindamas savo išgyvenimus pasakojime, psichikos sutrikimu sergantis asmuo spontaniškai emociškai identifikuojausi su pasakotoju ir pasakojimo herojumi, o tai lemia pozityvų savęs suvokimo, savęs vertinimo pokytį.

- *Terapinėje poetinėje improvizacijoje* pavartojami klientui asmeniškai prasmingi žodžiai atveria kitokį – pozityvesnį – pasaulio vaizdą, kuris, emociškai susitapatinus, išgyvenamas ir suvokiamas kaip pozityvesnė patirtis ir šviesesnė ateities perspektyva. Šių išgyvenimų kartojimasis ilgalaikiame terapijos procese perkelia kliento “aš” iš negalios į įgalumo kontekstą.
- *Minčių įvaizdinimas* malonius prisiminimus paverčia dabarties išgyvenimu, o tai suteikia teigiamų emocijų „čia ir dabar“. Ilgalaikiame terapijos procese vyksta ryški asmenybės transformacija, apimanti emocinius ir kognityvinius procesus – pozityvūs išgyvenimai transformuoja praeities ir ateities suvokimus, atsiranda viltis, išsiugdoma įgalintam asmeniui būdinga aktyvi pozicija ir bendrystės jausmas.
- *Kritinės refleksijos* metu aiškinantis, kokios priežastys ir įsitikinimai lėmė būtent tokią gyvenimo patirtį, išmokstama suvokti, kas priklauso nuo aplinkos ir kas nuo paties psichikos sutrikimu sergančio asmens, ką jis pats gali pakeisti. Tai didina savivertę, rolė „Aš auka“ pakeičiama į savarankiško, atsakingo už savo gyvenimą asmens rolę.
- Ugdamosios poetikos terapijos proceso pradžioje, emocijų žadinimo metu, pasireiškiantis ryškus depresija sergančio asmens psichikos būsenos pablogėjimas yra sunorminamas panaudojant nerimą suvaldančias *aplinkos stebėjimo* ir *poetinės improvizacijos* technikas.
- Taikant techniką *asmens metaforos iškodavimas* šizofrenija sergančiojo neįsisąmonintiems, nuolat atliekamiems ritualams suteikiama žodžiais paaiškinama prasmė, o ją perkėlus į sergančiojo gyvenimo istorijos pasakojimą, įvyksta ryškus savęs suvokimo pokytis, ilgalaikiame terapijos procese tai lemia

sergančiojo negatyvių emocijų pasikeitimą teigiamesnėmis ir pozityvius socialinio bendravimo pokyčius.

Socialinių, humanitarinių ir biomedicinos mokslų ekspertai, išanalizavę ugdomosios poetikos terapijos metodiką, nustatė, kad ji moksliskai pagrįsta ir gali būti naudojama asmenų, sergančių šizofrenija ar depresija, įgalinimui, o taip pat pritaikoma kituose edukologijos kontekstuose kaip savęs pažinimo ir socialinio bendravimo ugdymo metodas.

5. Individo, sergančio depresija ar šizofrenija, emocinės patirties atskleidimas, individui asmenišką prasmę turinčių išgyvenimų ir pozityvaus vystymosi galimybių patvirtinimas humanistiniame poetiniame kontekste pasižymi asmenybės psichikos procesus integruojančiu veikimu, transformuoja neigiamą žemos savivertės išgyvenimą į bendrystės jausmą, išlaisvina žemos savivertės užblokuotus gebėjimus teisingai suvokti žodžio prasmę ir refleksyviai kritiškai mąstyti, o tai sudaro prielaidas epistemologiniams pokyčiams ir socialinio elgesio rekonstravimui.

5.1 Sergančiojo šizofrenija įgalinimas savarankiškai gyventi visuomenėje ir mokytis įveikti negalią yra žemos savivertės transformavimo ir epistemologinių pokyčių rezultatas, kurio būtina prielaida – dėmesys sergančiojo patirties asmeninėms prasmėms, destigmatizuojančių, sergančiojo išgyvenimus ir santykius su kitais žmonėmis paaiškinančių žinių teikimas bei emocinė parama, gebėjimų papasakoti socialiai reikšmingą gyvenimo istoriją vystymas. Sergančio šizofrenija asmens žodžio prasmės suvokimas yra koreguojamas dialogo metu, išreiškiant emocinį palaikymą, ieškant dvasinių sąsajų su asmens išsakomomis mintimis ir nežymiai kreipiant pokalbį didesnio atvirumo ir užslopintų išgyvenimų linkme - taip sudaromos prielaidos gyvenimo istorijos fragmento papasakojimui, o išmokimas papasakoti visą, socialiai reikšmingą savo gyvenimo istoriją yra susijęs su

pozityviais savivertės, kognityviniais ir socialinio elgesio pokyčiais. Sergantis šizofrenija asmuo įgyja gebėjimą refleksyviai mąstyti ir įsitraukti į pozityvius asmenybės pokyčius sukeltą transformuojančio mokymosi procesą tik tada, kai jam racionaliai paaiškinama, kad liga neužvaldė visos asmenybės, kad jausmai yra jo paties išgyvenimai, o ne ligos požymis, ir jis pats daugiausia žino apie savo gyvenimą. Antroji būtina sąlyga – kūno pojūčių ir ryšio su aplinka išgyvenimo stimuliavimas. *Akrostiko, išlaisvinančio žodžio, asmens metaforos iškodavimo, empatiško rašymo* technikų panaudojimas, šviečiamosios informacijos teikimas ir kritinės refleksijos skatinimas lemia pozityvias sergančiojo šizofrenija emocijų transformacijas ir įgalina jausmus pripažinti savo asmenybės dalimi, juos išreikšti kalba, pasakoti ir bendrauti - atkuriami dėl ligos prarasti socialinio bendravimo įgūdžiai. Sergančiojo šizofrenija prakalbėjimas ir įgytas gebėjimas papasakoti savo gyvenimo istoriją transformuoja žemos savivertės išgyvenimą į stiprų bendruomeniškumo jausmą ir pasitikėjimą saviimi. Atvejo analizės rezultatais patvirtinamas Ugdamosios poetikos terapijos metodikos taikymo šizofrenija sergančių asmenų įgalinimui veiksmingumas.

5.2. Sergančiojo depresija įgalinimas savarankiškai gyventi visuomenėje ir mokytis įveikti negalią yra žemos savivertės transformavimo ir epistemologinių pokyčių rezultatas, kurio būtina prielaida emocijų transformacija, pasiekama stimuliuojant pojūčius, ir suvaldant nerimą, kylantį kalbant apie sergančiojo asmenines prasmes. Dvasinio ryšio su gamta stimuliavimas, emocinė identifikacija su stipresne kūrejo asmenybe išlaisvina gebėjimą kritiškai mąstyti, leidžia atsisakyti negatyvia kryptimi nukreipto galvojimo, pakeisti požiūrį į savo praeitį, save ir ateities galimybes. *Poetinės improvizacijos, minčių įvaizdinimo, kolektyvinės kūrybos* technikų panaudojimo dėka suvaldomas sergančiojo depresija nerimas, negatyvus praeities įsisą-

moninimas transformuojamas į pozityvesnį, šviesiau išsivaizduojama ateitis, kaltės išgyvenimo sutrikimas transformuojamas į bendrystės jausmą. Ilgalaikiame terapijos procese tai lemia pozityvius ir stabilius asmenybės pokyčius: išsivaduojama iš bejėgiškumo, priklausomybės nuo kitų žmonių, atrandamas tikslas, planuojama veikla, atrandamas socialinio bendravimo poreikis ir kokybiškiau bendraujama. Atvejo analizės rezultatais patvirtinamas Ugdomosios poetikos terapijos metodikos taikymo depresija sergančių asmenų įgalinimui veiksmingumas.

REKOMENDACIJOS

1. Iššestinių studijų institutams

Rekomenduojama integruoti ugdomosios poetikos terapijos dėstymo ciklą į slaugytojų, socialinių darbuotojų, ergoterapeutų, bibliotekininkų, socialinių pedagogų, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų kvalifikacijos kėlimo kursų programas, kad specialistai įgytų papildomų kompetencijų, reikalingų jų tiesioginiam darbui.

Psichiatrijos skyriuje dirbantys slaugytojai, įgiję kompetencijų įveikti savivertę praradusio žmogaus emocinį užsisklendimą ir skatinti autentišką kalbėjimą, galėtų sustiprinti sergančiųjų pasitikėjimą savimi, motyvaciją gyventi ir sveikti, o tai turėtų pozityvios įtakos šių žmonių ligos eigai ir socialiniams santykiams.

Socialiniai darbuotojai ir ergoterapeutai, įgiję poetikos terapeuto kompetencijų, organizuodami ligonių mokymą, sugebėtų išplėsti mokymosi turinį, teikti žinių ne tik apie ligą ir gydymosi būdus, bet apimančių įvairius žmogaus būties aspektus, didinančių sergančiojo savęs pažinimą ir savigarbą.

Bibliotekininkai, įgiję poetikos terapeuto kompetencijų, galėtų bibliotekose organizuoti biblioterapines grupes, skatinti žmonių au-

tentišką kalbėjimą ir kolektyvinę kūrybą, tokiu būdu kurdami gyvas bendruomenes visuomenėje, kurioje daug asmenų jaučiasi niekam nereikalingi ir yra praradę savivertę.

Socialiniai pedagogai, dirbdami su nevaikišką patirtį turinčiais problemiškais paaugliais, galėtų jiems padėti atrasti refleksyvaus dvasinio mokymosi kelią, įgalinantį pažinti ir kurti save. Įgytos giluminio dialogo kompetencijos leistų užmegzti gilų kontaktą, galintį apsaugoti savo identitetą ieškančių, traumotą paauglį nuo destruktinio elgesio.

Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai, įgiję terapijos tikslams tar-naujančių autentiškos kalbos ugdymo kompetencijų, galėtų jomis pasinau-doti tiesioginiame gimtosios kalbos mokytojo darbe, ugdydami mokinių savęs pažinimą, kūrybišką rašymą ir atsakomybę už savo gyvenimą.

2. Nevyriausybinėms organizacijoms, teikiančioms pagalbą neįgaliems asmenims

Rekomenduojama kurti ir įgyvendinti Ugdomosios poetikos terapijos projektus neįgaliųjų organizacijose, nes taikant ugdomąją poetikos terapiją, individai susigražina prarastąją savivertę, tampa atsakingi už savo gyvenimą ir norintys stiprinti bendruomenę.

3. Ligoninių vadovams

Rekomenduojama ugdomąją poetikos terapiją integruoti į medicinos rehabilitacijos paslaugų sistemą, nes tai yra psichikos sveikatą atstatantis metodas, veiksmingas siekiant įveikti nerimą, mažintide-presiją.

4 . Menų terapijos asociacijoms

Tikslinga organizuoti ugdomosios poetikos terapijos seminarus menų terapeutams, nes integravus ugdomosios poetikos terapijos technikas į kitas menų terapijos sritis, klientai galėtų giluminius vidi-

nius išgyvenimus išreikšti kalba, o tai skatintų įsitraukimą į transformuojantį mokymąsi, lemtų epistemologinius pokyčius ir rekonstruotų socialinį elgesį.

Pagrindiniai disertacijos teiginiai paskelbti Lietuvos mokslo tarybos reikalavimus atitinkančiuose leidiniuose:

1. Sučylaitė, J. Sergančiųjų šizoafektiniu sutrikimu kalbėjimo sutrikimai ir jų psichoterapinė korekcija. *Sveikatos mokslai*, 2010, t. 5 p. 3540–3543 ISSN1392-6373 Index Copernicus.
2. Sučylaitė, J. Psichiškai neįgalių asmenų savivokos ugdymas, taikant poetikos terapiją. *Socialinis ugdymas*, 2009, t. 7(18), p. 64–74 ISSN 1392-9569 SocINDEX, EBSCO Publishing.
3. Sučylaitė, J. Psichiškai neįgalių šizofrenijos spektro sutrikimais sergančių asmenų verbalinių gebėjimų ir savivokos ugdymas poetikos terapijos metodais. *Sveikatos mokslai*, 2009, t. 1 (61), p. 2183–2186. ISSN 1392-6373. Index Copernicus.
4. Sučylaitė, J. Šizofrenijos spektro sutrikimais sergančių asmenų emociniai išgyvenimai poetikos terapijos programoje. *Sveikatos mokslai*, 2009, t. 2 (62), p. 2331–2334. ISSN 1392-6373 Index Copernicus.
5. Sučylaitė, J. Laimės žiburio sielai ir kūnui beiėskant. *Teksto slėpiniai*. Vilnius: VPU leidykla, 2009, t. 12, p. 43–57. ISSN 1648-6390 EBSCO sąrašas, OCLC sąrašas.
6. Sučylaitė, J. Poetikos terapijos taikymas sergančių pošizofrenine depresija asmenų reabilitacijai. *Sveikatos mokslai*, 2007, t. 7 (17), p. 1449–1453. ISSN 1392-6373. Index Copernicus.
7. Sučylaitė, J. Kirkutis, A. Šostakienė, N. Poetikos terapija – nauja galimybė gydant paauglių psichikos sutrikimus. *Sveikatos mokslai*, 2007, t. 3 (17), p. 941–946. ISSN 1392-6373 Index Copernicus.

Kituose recenzuojamuose Lietuvos ir užsienio mokslo leidiniuose:

1. Sučylaitė, J. Išlikimas: dvasinių vertybių paieška žmogaus tapimo procese. *Kultūrų dialogas ir asmenybė* (mokslinių straipsnių rinkinys). Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010, p. 64–74. ISBN 978-9955-18-504-8.
2. Sučylaitė, J. Ugdomoji poetikos terapija psichikos sutrikimais sergančiųjų įgalinimui. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Šiaulių universiteto leidykla. 2009, t. 2 (23), p. 183–191. ISSN 1648-8776.
3. Sučylaitė, J. Poetikos terapijos patirtis: sergančiųjų šizofrenija įgalinimas įveikti socialinę atskirtį. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*. 2008, t. 1, ISSN 2029-0470, p. 93–103.
4. Sucylaite, J. Transformative education in language arts for transpersonal changes in the work with adult schizophrenics. *Journal of International Scientific Publications: Language, Individual & Society*, 2009, t. 3, p. 200–211. ISSN (Bulgaria) 1313-2547.
5. Sučylaitė, J. Special course of education in language arts for increasing Self awareness as a tool for teachers' professional development. Santr. liet.- Bibliograf. 11 pavad. *Changing education in changing society*, ATEE (Association for Teacher Education in Europe). Spring University. 2007, t. 2 p. 244–252. ISSN 1822-2196.

Kiti moksliniai straipsniai

1. Sučylaitė, J. Ugdomoji poetikos terapija psichikos sutrikimais sergančiųjų įgalinimui. *Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose-2*. Socialinių mokslų doktorantų ir jaunųjų mokslininkų konferencijos straipsnių rinkinys. Kaunas: Technologija, 2009, p. 154–159. ISSN 2029-3224.
2. Sučylaitė, J. Besimokančiojo asmeninės prasmės aiškinimasis kaip sėkmingo kalbos mokymosi prielaida. *Bendras siekis – kokybiškesnis kalbų mokymasis*. Vilnius (publikacija kompaktiniame diske, 2009, ISBN 978-9955-880-52-3).

3. Sučylaitė, J. Ugdytinio asmeniškų išgyvenimų atskleidimas ir panaudojimas ugdant poetinį mąstymą ir savivoką. Penktoji tarptautinė konferencija: „*Efektivaus meninio ugdymo problemos*“ (kompaktinis diskas). VPU, 2009, ISBN 978-9955-20-461-9.
4. Sučylaitė, J. Transformative education of schizophrenic patient through dialoging and emphatic writing of facilitator. Iš: *New Culture of Welfare: the clash between managerial ideology, public image and professional identity*. Tarptautinė Tissa akademija: „Socialinis darbas. Benduomenė“ Vilnius, VPU, 2009, p. 75–77. ISBN 978-9955-20-443-5.

Pranešimai mokslinėse konferencijose:

1. Sučylaitė, J. Poetikos terapijos fenomenas skaitymo kultūroje. Iš: *Vaclovo Biržiškės skaitymai. Bibliotekininkystė ir informacijos mokslai: praktinė veikla, studijos ir moksliniai tyrimai*. Klaipėda, 2008 gruodžio 4.
2. Sučylaitė, J. Šizofrenija sergančiųjų reabilitacija poezijos terapijos metodu. Iš: *Reabilitacijos metodų ir priemonių efektyvumas*. Birštonas, 2007, spalio 5–6 d.
3. Sučylaitė, J. Grigaliūnaitė-Plerpienė Poetikos ir dailės terapijos taikymas reabilitacijoje. *Reabilitacijos metodų ir priemonių efektyvumas*. Birštonas, Lietuvos reabilitologų asociacija, 2009, spalio 2–3.
4. Sučylaitė, J. Poetinės improvizacijos metodo taikymas. Iš: *Reabilitacijos metodų ir priemonių efektyvumas*. Birštonas, Lietuvos reabilitologų asociacija, 2009 spalio 2–3.
5. Sučylaitė, J. Psichikos ligonių pozityviosios socializacijos scenarijus: poetikos terapijos metodo galimybės. Iš: *Tarpdisciplininis diskursas socialiniuose moksluose: patirtis, galimybės ir ribos*. Kaunas, KTU, 2007 m. spalio 19.
6. Sučylaitė, J. Poetikos terapijos taikymas psichikos sutrikimais sergančių asmenų savivokos ugdymui. Iš: *1-oji tarptautinė meno terapijos konferencija*, Vilnius, VPU, 2008 kovo 28–30.

7. Sučylaitė, J. Poetikos terapijos metodo panaudojimas pošizofreninės depresijos mažinimui. Iš: *Kūrybiški metodai reabilitacijoje*. Tarptautinė mokslinė praktinė konferencija, Klaipėda, 2010, spalio 22.
8. Sučylaitė, J. Santykio su gamta aktualizavimas verbalinėje asmeninių išgyvenimų raiškoje kaip prielaida pozityviems asmenybės pokyčiams. Iš: *Krikščioniškosios vertybės postmodernioje visuomenėje*. Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija. Kaunas, S. Šalkauskio kolegija, 2008, spalio 24.
9. Sucylaite, J. The exploration of poetry therapy program for depressed schizophrenic patients. Iš: *Baltic Nurse* (Baltic Nursing Research and Education). Tarptautinė slaugos mokslinių tyrimų konferencija. Klaipėdos universitetas, Klaipėda, 2008 sausio 22.
10. Sucylaite, J. Cognitive retraining of depressed patients for better adaptation: possibilities of poetry therapy. Iš: *6th Congress of Baltic Association for Rehabilitation*, Riga, 2008 rugsėjo 6–7.
11. Sučylaitė, J. Expressive/creative and educational dimensions of poetry therapy in the work with schizophrenic patients. In: *European Consortium for Arts Therapies Education*. Talinas, Talino universitetas, 2007, rugsėjo 19–22.
12. Sučylaitė, J. (2010) Psychotherapy in case of schizoaffective disorder. Iš: *Salzburg Weill Cornell seminar in psychiatry*. Tarptautinis psichiatrų seminaras, Zalcburgas, 2010 rugsėjo 19–25

About the author

Jūratė Sučylaitė graduated from Kaunas Medical Institute in 1985, licensed physician psychiatrist certified poetry therapist (USA) since 2005, lecturer at the Department of Rehabilitation in Klaipėda University since 2006. Member of Lithuanian Writers' Union since 1994, author of 10 books.

Apie autorę

Jūratė Sučylaitė 1985 m. baigė Kauno medicinos institutą, licenzijuota gydytoja psichiatrė, profesionali poetikos terapeutė (JAV) nuo 2005 m., Klaipėdos universiteto Reabilitacijos katedros lektorė nuo 2006 m., Lietuvos rašytojų sąjungos narė nuo 1994 m., 10 knygų autorė.

Jūratė Sučylaitė
EDUCATIONAL POETIC THERAPY AS A TOOL
FOR EMPOWERMENT OF ADULTS ILL WITH SCHIZOPHRENIA
OR DEPRESSION

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Educational Science (07S)

Maketavo *Laura Petrauskienė*

SL 605. 6,25 sp. l. Tir. 75 egz. Užsak. Nr. 11-017
Išleido ir spausdino Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
Tel. +370 5 233 3593, el. p. leidykla@vpu.lt
www.leidykla.vpu.lt